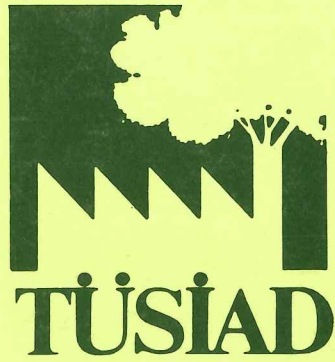

TARIMA DAYALI SANAYIDE DURUM

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

TARIMA DAYALI SANAYİDE
DURUM

İSTANBUL

7 OCAK 1987

(Yayın No: TOSİAD-T/87.1.96)

Cumhuriyet Cad. Ferah Apt. 233/9-10, Harbiye/İstanbul

Bu raporun tamamı veya bir bölümü referans
zikredilmek kaydıyla yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET VE SONUÇ	I-X
BÖLÜM I	
TARIM VE TARIMA DAYALI SANAYİ	1
Tarımın Önemi	1
Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapsamı	2
Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayiın Bazı Genel Özellikleri	3
Tarım Sektörünün Özellikleri	3
Tarımsal Kesimin Özellikleri ve Önemi	4
BÖLÜM II	
TARIMA DAYALI SANAYİ DALLARINDA DURUM	7
Gıda Sanayii	7
Et ve Et Ürünleri Sanayii	7
Süt ve Süt Ürünleri Sanayii	11
Tavukçuluk ve Yumurta	15
Un ve Unlu Mamüller Sanayii	16
Sebze ve Meyve İşleme Sanayii	18
Bitkisel Yağ Sanayii	19
Yem Sanayii	21
İçki Sanayii	22
BÖLÜM III	
TARIMA DAYALI SANAYİN GENEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	25
Üretim Yapısı	25
Girdilere İlişkin Sorunlar	26
Tarım Örgütü	26
Sözleşmeli Yetiştiricilik Uygulaması	26
Adaptasyon Kabiliyeti Yüksek Tohum Kullanımı	27
Araştırma, Mücadele ve İslah Kuruluşları	28
Teknolojik Gelişmelerin İzlenmesi	28
Genel Sorunlar	29
Enerji, Su, Yakıt	29
Organizasyon	29
Yeni Kurulacak TDS Tesisleri İçin Öneriler	29
İhracata Yönelik Pazarlama Faaliyetleri	30
Pazar Araştırması	30
Tanıtım	30
Haberleşme	31
Ambalajlama	31
AET Oyeliği	31

Ö N S Ö Z

Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi, beslenme, istihdam, döviz ve sanayileşmeye kaynak yaratma konularındaki önemli fonksiyonları sebebiyle ülkemiz için ih-mali mümkün olmayan ekonomik kesimlerdir. Sanayi-leşme stratejisinin, tarımın ve tarıma dayalı sa-nayiın geliştirilmesi ile ancak başarılı bir sonu-ca ulaşabileceği açıktır.

TÜSiAD, daha önce yayınladığı "Türkiye'de Süt ve Süt Ürünleri Sanayiinde Durum" ve "Türkiye'de Et ve Et Ürünleri Sanayiinde Durum" isimli raporlara ilaveten, et ve süt sanayilerini de kapsayan Tarı-ma Dayalı Sanayiın genel sorunları ile bazı önem-li tarımsal sanayi dallarının özel sorunlarını e-le almayı amaçlayan "Tarıma Dayalı Sanayi'de Du-rum" raporunu hazırlamıştır.

Bu raporun hazırlanmasında, DPT, DİE, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, TOBB, Türkiye Ziraat Odala-rı Birliği ile Üniversitelerin yayınlarından; Ta-nör Ekonomik Araştırmalar Grubu, Ankara Üniversite-si Siyasal Bilgiler Fakültesi ve İktisadi Araştır-malar Vakfı'nca düzenlenen seminerlere sunulan teb-liğler ile Türkiye İkinci İktisat Kongresi tebliğ-lerinden yararlanılmıştır.

Bu raporda yer alan görüş ve değerlendirmelerin TÜ-SİAD üyelerinin görüşleri ile kesin bir ilişkisi söz konusu değildir.

Rapor Leyla Dinçmen ve Günay Bilge tarafından dak-tilo edilmiştir.

ÖZET VE SONUÇ

1) Tarımın Önemi

Tarım, iki sebeple bütün toplumların en hayati ekonomik faaliyet dalıdır. Birincisi ve en önemlisi insanların en temel ihtiyacı olan "beslenme" ihtiyacını doğrudan karşılayan bir sektör olması, ikincisi de çağımızda her toplum için zorunlu bir amaç haline gelmiş bulunan ekonomik kalkınmayı sürükleyecek kaynakları sağlamasıdır. Ekonominin gelişmesi ve belli bir sermaye birikimine ulaşılması durumunda bu ikinci fonksiyon nisbi önemini yitirse de beslenme ihtiyacını karşılayan temel bitkisel ve hayvansal besin maddelerini üretmesi, tarımın önemini korumasına yetmektedir.

Gelişmiş ülkeler, önceleri tarımı makinalaştırmak sureti ile tarımsal alanda gelişme sağlamışlar, fon yaratmışlar sonraları tarımdan elde ettikleri kaynakları sanayiye aktararak sanayi devrimini yapmışlardır.

Tarım ve tarıma dayalı sanayi, önemli bir döviz kaynağı olması, gıda maddeleri ithaline gidebilecek dövizlerden tasarruf sağlaması, önemli bir istihdam alanı teşkil etmesi gibi sebeplerden dolayı her ülke ve özellikle ülkemiz için hayati önemi haiz bir ekonomik sektördür.

Tarım sektörünün sanayileşme ve kalkınma sürecinin doğal sonucu olarak Türkiye ekonomisindeki nisbi yeri giderek küçültmekte olsa da hala ekonomide ihmal edilemeyecek önemde bir yere sahiptir. Türk ekonomisinde milli gelir büyüklüğü ve milli gelirin büyüme hızı önemli ölçüde tarım sektöründeki gelişmelerden tarımsal üretim hacminden etkilenmektedir.

1985 yılı itibariyle tarım sektörünün GSMH'daki payı %21.8 olmuştur. Bugün toplam nüfusun %55'i, toplam istihdamın %59.1'i hala bu sektörde barınmakta, 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun %60.6'sı bu sektörde iş olanağı bulmaktadır.

Toplam dış ticaret hacminde tarım sektörünün nisbi payı azalmış olmakla birlikte tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünleri toplam ithalat ve ihracat içinde önemli bir paya sahiptirler.

1985 yılında tarım ve tarıma dayalı sanayiın toplam ihracatımız içindeki payı %29.7 (tarım %21.6, tarıma dayalı sanayi %8.1) toplam ithalat içindeki payı ise %7.6 düzeyindedir.

2) Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapsamı

Tarıma dayalı sanayi, genel olarak "tarım ürünlerini hammadde olarak kullanarak işleyen sanayi kesimi" olarak tanımlanabilir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın kabul ettiği tasnif de esas alınarak Tarıma Dayalı Sanayi kapsamına giren sanayi dalları şöyle gruplandırılabilir:

- a. Gıda sanayii
 - Et ve mamulleri sanayii,
 - Süt ve mamulleri sanayii,
 - Un ve mamulleri sanayii,
 - Sebze, meyve işleme sanayii,
 - Bitkisel yağlar ve margarin sanayii,
 - Şeker ve şekerli mamuller sanayii,
 - Yem sanayii,
 - İşlenmiş çay sanayii
- b. İçki sanayii
 - Düşük alkollü içkiler (bira ve şarap)
 - Yüksek alkollü içkiler (rakı, votka, viski, likörler, kanyak ve cin)
 - Çeşitli gazozlar (kokalı, meyveli ve sade)
 - Membeden ve maden suları
- c. Diğer sanayi dalları
 - Tütün mamulleri sanayii,
 - Dokuma ve giyim sanayii,
 - Orman mamulleri sanayii,
 - Kağıt sanayii,
 - Deri ve deri mamulleri sanayii,
 - Lastik sanayii.

3) Tarımsal Kesimin Özellikleri

Tarım sektörü ile Tarıma Dayalı Sanayiın toplamından oluşan ekonomik kesim genellikle tarımsal kesim olarak adlandırılmaktadır.

Tarımsal kesimin bazı özelliklerini hatırlamakta yarar vardır:

- Tarımsal kesimde verim artışı sanayi kesiminde olduğundan daha süratli ve daha az bir yatırımla gerçekleştirilebilir. (Tarımda kapital/hasıla oranı sanayiden daha düşüktür.) Diğer bir deyişle tarımda daha küçük bir yatırım ile daha büyük bir prodüktivite artışı sağlamak mümkündür.

- Tarımsal kesimde üretim artarken ortaya çıkan ithal girdisi gereksinmesi sanayi kesimine oranla daha düşüktür. (Tarımda ithalatın üretim elastikiyeti sanayi'e oranla düşüktür.)

- Tarımsal kesimde üretim artışının ihracat yaratıcı etkisi sanayi kesimine oranla daha fazladır. (Tarımda ihracatın üretim elastikiyeti sanayi kesimine oranla daha yüksektir.)

Tarımsal kesimin yukarıda belirttiğimiz özellikleri göstermektedir ki, tarım ve tarıma dayalı sanayi hala kalkınmanın en önemli motoru olma durumundadır. 1984 yılı ihracatımızda tarım ürünleri ile tarım ürünlerini girdi olarak kullanan iplik ve konfeksiyon ihracatının payı yüzde 72 olmuştur. Bu, ihracatımızın yaklaşık dörtte üçünün tarım ürünleri ile tekstil ve konfeksiyon sanayii ürünlerinden oluştuğunu göstermektedir.

Tarımsal kesimin ihmali sonucunu doğuracak kalkınma stratejilerinin Türkiye gibi ülkelerde çeşitli bunalımlara girme ihtimali her zaman çok yüksektir. Oysa, tarımsal kesimde ithal girdilere bağımlılığın düşük olması, ihracat potansiyelinin daha yüksek olması ve sermaye/hasıla oranının sanayi kesimine oranla düşüklüğü, kalkınma politikalarında tarım ve tarıma dayalı sanayilere gerekli önemin verilmesini zorunlu kılmaktadır.

4) Gıda Sanayiinin Sorunları

Tarıma dayalı sanayi alt sektöründe gerek üretim ve gerekse ihrac potansiyeli yönünden en büyük pay gıda sanayii sektörünüdür. Hammaddeler tarımdan gelmektedir. Ve iklim şartlarına, girdi tedarikine, fiyat teşekkülüne bağlı olarak büyük dalgalanmalara maruz kalan tarım ürünleri üretimi gıda sanayiini de o ölçüde etkilemektedir. Ayrıca bazı sanayi kollarındaki dar kapasite de üretimin yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Gıda sanayiinde genellikle ilkel, küçük ve dağınık ünitelerin çokluğu, etkin bir kontrol sistemi ve örgütünün yokluğu, modern tesislere karşı rekabeti körüklemekte ve ekonomik kayıpların artmasına yol açmaktadır.

Özellikle çabuk bozulabilir gıda maddelerinin üretiminden tüketimine kadar gerekli olan soğuk zincirin bütün gayretlere rağmen yeterli seviyede kurulamamış olması büyük kayıplara ve sağlığa zararlı durumlar yaratmaya yol açmaktadır.

Özet olarak alt yapının yetersizliği ve rasyonel kapasitede ve teknolojiye işletmelerin kurulamamış olması gıda sanayiinde çağdaş seviyede ulaşmamıza mani olmaktadır.

Aşağıda gıda sanayiinin önemli alt sektörleri ayrı ayrı ele alınmış ve her sektördeki sorunlar ile çözüm önerileri açıklanmıştır.

Et ve Et Ürünleri Sanayii

Et ve Et Ürünleri Sanayiimizin başlıca sorunlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Et üretimi yetersizdir. Ülkemizde sığır karkas ağırlığı batı ülkeleriyle mukayese edilemeyecek kadar düşük düzeydedir.

- Verim düşüklüğünün başlıca sebeplerinden biri, kültür ırkı ve melezlerinin toplam sürü içindeki payının yüzde 27'ler düzeyinde kalmasıdır.

- Hayvan varlığı son yıllarda bir düşüş eğilimi göstermektedir.
- Hayvancılık işletmeleri küçük ve dağınık durumda olup, verimli çalışamamaktadırlar.
- Besicilik faaliyetleri yetersiz ve sağlıksızdır.
- Keşilen hayvan varlığının ancak yüzde 10'u sanayide değerlendirilebilmektedir.
- Üretici ile tüketici arasında çok sayıdaki aracının varlığı etin üreticiden düşük fiyatla alınıp tüketiciye pahalı intikal ettirilmesine yol açmaktadır.
- Et ve et ürünleri yerine canlı hayvan ihracatına ağırlık verilmesi kaynak israfına yol açan bir durumdur.
- Et ve canlı hayvan ithalatındaki artışlar uzun vadede hayvancılık ve et üretimi üzerinde olumsuz etkiler yaratacaktır.

Bu sorunların çözümü için alınması gerekli tedbirleri özetle şöyle ifade edebiliriz:

- İslah çalışmalarının hızlandırılması ve desteklenmesi,
- Pazar için üretim yapan rasyonel hayvancılık işletmelerinin arttırılması,
- Besiciliğin elverişli şartlara sahip kredilerle desteklenmesi,
- Yem kullanımının arttırılması,
- Kesim ve işlemenin sınai tesisler kapsamına alınmasının teşviki,
- Özel et kombinalarıyla ilgili sıkıntıların giderilmesi,
- Yüksek sübvansiyonlu et ithalinin frenlenmesi,
- Canlı hayvan yerine et ve et ürünleri ihracatının teşviki.

Süt ve Süt Ürünleri Sanayii

Süt ve süt ürünleri sanayiinin başlıca sorunlarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Süt üretimi ve tüketimi Avrupa ülkelerine göre oldukça düşüktür.
- Hayvan başına verim Avrupa ortalamasının sekizde biridir.
- Üreticinin eline geçen bedel enflasyonun gerisinde kaldığından süt hayvancılığında bir azalma eğilimi görülmektedir.
- Süt ve süt ürünlerinin ancak çok az bir kısmı (yüzde 10) modern sınai tesislerinde işlenmektedir.

- Sokak sütçülüğü ve ilkel mandıracılık halk sağlığı için tehlike ve modern işletmeler için haksız rekabet yaratmaktadır.
- Üretimi ve verimliliği arttırmaya yönelik bir destekleme politikasının yokluğu, finansman ve enerji maliyetlerinin yüksekliği, kapasite kullanımının düşüklüğü süt sektöründeki sıkıntıların başlıca nedenleridir.

Sektördeki sorunlar toplu olarak ele alındığında bunların büyük kısmının temel ve yapısal sorunlar olduğunu görürüz (süt veriminin ve talebin düşüklüğü, kültür ırkı hayvanlarının azlığı, küçük ve dağınık çiftlikler ve fabrikaların çoğunlukta oluşu gibi). Bunların çözümü için verimliliği arttırmaya, tüketimi canlandırmaya, rasyonel işletmelerin kurulmasını teşvike yönelik uzun vadeli ve köklü tedbirlere ihtiyaç vardır. Bazı sorunlar ise, izlenen fiyat ve dış ticaret politikalarına bağlı olarak ortaya çıkan ve politika değişiklikleriyle kısa vadede çözüme kavuşturulabilecek sorunlardır (süttozu ithalatının olumsuz etkileri, düşük fiyat politikasının süt hayvancılığını ve üretimini geriye götürmesi gibi).

Tavukçuluk ve Yumurta

Tavukçuluk sektörünün başta gelen sorunları tüketim azlığı, ihracat tıkanıklığı ve maliyetlerin yüksekliğidir. Yumurtacılıktaki temel sorun ise çeşitli sebeplerle fiyatlarda meydana gelen büyük dalgalanmanın üretim miktarını önemli ölçüde etkilemesidir.

Tavukçulukta maliyetlerin azaltılabilmesi için yem için sağlanan devlet desteğinin devam etmesi, yurt içi satışlar ve ihracattaki pazarlama ve nakliye sorununun çözümü için üreticilerin ve küçük işletmelerin kooperatifleşmeleri şarttır.

Yumurtadaki aşırı fiyat ve üretim dalgalanmalarına meydan vermemek için bir stoklama sistemi kurulmalıdır.

Un ve Unlu Mamüller Sanayii

Un sanayiinde büyük bir atıl kapasite vardır.

Durum böyle olunca;

- Düşük kapasite ile çalışan un fabrikalarında birim maliyetler yukarı doğru çekilmekte, dolayısıyla, un ile kepek, razmol ve bonkalite gibi yem imalatında ana girdiler olarak kullanılan yan ürünlerin de fiyatları yükselmekte,
- İstihdam sorunu menfi olarak etkilenmekte,
- Kâr marjları çok düşük kaldığı veya hiç kâr sağlanamadığı için yenileme, modernizasyon vb. yatırımlara gidilememektedir.

Atıl kapasite sorununun çözümü, un ihracatını arttırmaya bağlıdır. Bugünkü iç ve dış piyasa koşulları çerçevesinde, un ihracatında başarılı olabilmek için Toprak Mahsülleri Ofisi'nin ihracata daha aktif olarak girmesi gerekmektedir. Böylece hem yurt içindeki un sanayiinin kapasite artışı sağlanmış olacak, hem de Türkiye'nin pahalı buğdayını ihraç edememesi karşısında ihtiyaç fazlası buğday kârlı şekilde değerlendirilmiş olacaktır.

Sebze ve Meyve İşleme Sanayii

Gıda sanayimiz içerisinde %15'lik bir paya sahip olan bu sektör hammadde, ambalaj, kalite, kredi ve pazarlama konularındaki bazı problemlerini hallettiği ölçüde gerek yurtiçi ihtiyacın karşılanmasında ve gerekse ihracatta gelişme sağlayacaktır.

Hammaddenin temininde karşılaşılan güçlüklerin ortadan kaldırılması (istenilen evsaf ve miktarda kaliteli ürün temini) amacıyla kaliteli tohum, fide ve fidan temin edilerek sözleşmeli üretime gidilmesi, hem ürün yetiştiricileri, hem de sanayi sektörü için önemli bir aşamadır. Sanayi sektörünün bu konuya eğilmesi, yeterli ve kaliteli ürün sağlayacak şekilde üretimini planlaması ve düşük kapasite ile çalışmayı önlemesi, üreticilerin karşı karşıya bulunduğu pek çok sorunun ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağı gibi daha fazla ihracat yapılmasına ve yurtiçi tüketimin arttırılmasına da sebep olacaktır.

5) Bitkisel Yağ Sanayii

Türkiye'de gerek ham yağ, gerek rafine likit yağ ve gerekse margarin üretim kapasiteleri tüketim taleplerinin çok üstündedir. Diğer bir yönden durumu istikbale yönelik olarak düşünecek olursak, mevcut margarin piyasası için %1.5-2.0, likit rafine yağ sektörü için %3-4'lük büyüme hızları bu atıl kapasiteyi kolayca absorbe edecek durumda değildir. Durum böyle iken; kamu eliyle ve kamu desteğiyle yeni kapasiteler yaratılmaya devam edildiği gözlenmektedir. Bu durum, sektörde atıl kapasite oranını giderek arttırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucunda, bu sektörde faaliyet gösteren bazı küçük işletmelerin kapanması kaçınılmaz olacaktır.

Türkiye yağ sanayiinin en önemli sorunu hammadde yetersizliği olduğu halde bunun tamamen aksine hareket edilerek yeni yatırımlarla ihtiyacımızın bir misli kapasiteler yaratılması sorunların kaynağını oluşturmuştur. Ancak %30 kapasite kullanabilen bu sektörde haliyle işletme maliyetleri yükselmiş ve kıt olan hammaddeye de yüksek fiyatlar ödenerek Türk Yağ Sektörü Dünya piyasalarından kopmuştur.

Gerek margarin sanayiinde, gerekse likid yağ sanayiindeki atıl kapasitenin çalıştırılması, gerekse istikbalde 3-4 yıl sonra olabilecek yağ fazlalığının değerlendirilmesi için ihracat zorunlu bir keyfiyettir.

İhracatın tohum veya ham yağ yerine margarin veya rafine likit yağ olarak yapılması katkı değerini arttıracaktır.

6) Yem Sanayii

1985 yılında 1 milyon 983 bin ton'luk bir üretim düzeyine ulaşan yem sanayiinin başta gelen sorunları yeterli miktarda ve kalitede hammadde temin edilememesi ve hammadde fiyatlarında mevsim itibarıyla görülen dalgalanmalardır.

Yeterli miktarda kaliteli hammaddenin temin edilememesi, üstün kaliteli yem üretiminin baltalamakta, bu da doğal olarak hayvanlarda verim düşüklüğüne sebep olmaktadır.

Yem sanayiinin önemli sorunlarından biri de finansman sorunudur. Üretimde kullanılan yüzde 40'a yakın hammaddenin (buğday, arpa, kepek, küspe) sezonluk alım durumunun enflasyonist etkilere çok açık olması, stok maliyetini, dolayısıyla finansman ihtiyacını arttırmaktadır.

Yem sanayiinin önündeki hammadde sorunlarının çözümü için öncelikle yeterli miktarda hammadde üretiminin teşvik edilmesi, mevsimlik dalgalanmalardan fazlasıyla etkilenen hammaddelerin belli fiyatlardan ve zamanında temini için devletin ve ilgili kooperatif ve birliklerin çaba gösterilmesi zorunludur.

Yem fiyatlarında 1985 yılı başından beri uygulanan yüzde 20 oranındaki sübvansiyon, yem sanayiine nefes aldırması, yem üretim ve tüketimini arttırmıştır.

Hammaddenin aşırı fiyat dalgalanmalarından korunması ve istikrarlı fiyatlarla temini için devletin ve kooperatifler ile birliklerin uygun bir tedarik ve dağıtım politikası izlemeleri gerekir.

7) Tarıma Dayalı Sanayiinin Genel Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Tarım sektörünün büyüme hızına fon yaratması, net döviz katkısı ve istihdam katkısı olarak özetlenebilecek olan fonksiyonlarının sağlıklı işleyebilmesi için tarımsal destekleme politikasının aşağıdaki amaçları gerçekleştirmesi gerekir:

- Tarımsal üretimde aşırı dalgalanmaları ve fiyat istikrarsızlıklarını önlemek,
- Üreticiye makul bir gelir transferi sağlamak,
- Tarımsal üretimi büyüme hedeflerine uygun şekilde arttırmak,
- Tarımsal ürünlerde dünya pazarlarında rekabet gücü oluşturmak.

Bu amaçlara uygun bir politikanın oluşturulmasında aşağıdaki noktalara önem verilmesi zorunludur.

Üretim Yapısı

Ülkemizde plansız olarak yapılan üretim sonucu, bazı yıllar üretim fazlası çıkmakta ve fiyatlar düşmekte, bazı yıllar ise üretim az olmakta ve fiyatlar tırmanmaktadır. Bunun sonucunda yüksek fiyatla girilen dış piyasada satış yapma şansımız azalmaktadır.

Rasyonel bir tarımsal destekleme politikasının öncelikle üretim ve tarımsal işletme yapısını geliştirmeyi amaçlaması gerekir. Bu geliştirme;

- Parçalanmış toprakların optimum işletme ölçeğine uygun olması,
- Kullanılmayan toprakların vergileme ve/veya etkin bir kiralama ile işletmeye açılması ve
- İki ürün alma uygulaması ve nadasın kaldırılması yoluyla sağlanmalıdır.

Tarım Örgütü

Tarıma dayalı sanayilerin bol, kaliteli ve ucuz hammadde sağlamaları için öncelikle yeterli tarım teşkilatı kurmaları zorunludur. Birçok gıda kuruluşu yeterli ve yetenekli elemana sahip olmadığı için daima kapasite altı çalışmakta ve hammadde sıkıntısı çekmektedir. Bu durum fabrikanın rölantide çalışmasından da öte, hem mamül madde kaybına ve hem de en azından kurulu bir çarkın yavaş dönmesi sebebiyle milli servet kaybına yol açmaktadır.

Sözleşmeli Yetiştiricilik Uygulaması

Tarıma dayalı sanayi kuruluşları öteden beri işleyecekleri ürünleri serbest piyasadan, hallerden ve küçük çiftçilerden tedarik etme yoluna gitmektedirler. Bu tür bir tedarik yöntemi ile istikrarlı fiyattan yeterli ve kaliteli hammadde temini mümkün olmaz. Sanayi kuruluşları fiyat dalgalanmaları karşısında uygun bir çalışma düzeyine giremezler. Hammadde fiyatlarının yüksek olduğu yıllarda tedarik sorunları ve mali sıkıntılarla karşılaşır.

Bu sebeple Tarıma Dayalı Sanayi kuruluşlarının serbest piyasadan ürün mübayaası etme yerine sözleşmeli ve kontrollü mahsül yetiştirme yoluna gitmeleri gerekir.

Sözleşmeli ve kontrollü yetiştiriciliğin yaygınlaşmasının hem işletmelere, hem de çiftçilere bir çok faydalar sağlayacağı açıktır.

Adaptasyon Kabiliyeti Yüksek Tohum Kullanma

İyi tohumdan iyi kalite ve iyi verim, tarımsal hammadde yetiştiriciliğinde en önemli unsurdur.

Hükümetin tohum konusundaki isabetli karar ve uygulamaları, bu konuda yılların oluşturduğu bir kemikleşmeyi kırarak önemli bir yenilik ve dinamizmin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ancak uygulamada ortaya çıkan bazı sorunların da giderilmesi gerekir. Daha önemlisi, başlangıçta ithal veya lisans yoluyla üretim şeklinde yürütülen tohumculuğun "araştırma" faaliyetleri teşvik edilerek daha sağlam bir zemine oturması sağlanmalıdır.

Uygulamadaki sorunların başta geleni sertifikasız tohumluk ticaretidir. Bu uygulamanın kesinlikle önlenmesi gerekir. Ayrıca sertifikasyon işlemlerinin daha

hızlı ve sağlıklı yürütülmesi zorunludur.

Tohumculukta araştırma faaliyetleri büyük bir önem taşır. Bakanlık araştırma enstitüleri temel araştırmalara, özel tohumculuk kuruluşları ise uygulama ile ilgili araştırma ve islah çalışmalarına yönlendirilmeli ve teşvik edilmelidir.

Teknolojik Gelişmelerin İzlenmesi

Her geçen sene değişiklik arz eden tüketici istekleri bu sanayide hammadde yönünden yeni gelişmeleri yakından takip etmeyi zorunlu kılmaktadır. Sanayi işçi ücretlerinin yüksekliği yanında tarımsal işçi ücretlerinin de son derece artması mekanik tarıma yönelmeyi zorunlu kılmaktadır. Bugün artık bir çok memlekette e- kimden hasada kadar tarım makinalaşmıştır. Memleketimizde de bu sanayi kolunun çok yakın gelecekte yüksek hammadde fiyatları ile karşılaşabilmesini nisbeten ön- leyecek husus, tarımda mekanizasyonu yaygınlaştırmak olmalıdır. Bu durum çok yakın bir gelecekte giderek büyük bir ihtiyaç haline gelecektir. Dolayısıyla bu gerçekler karşısında tarımı bizden son derece ileri olan Batı memleketlerindeki gelişmeleri çok yakından takip etmemiz gerekir.

Organizasyon

Üretimden başlayarak tüketiciye kadar toplama, tasnif, ambalaj, kontrol, mu- hafaza, taşıma, finansman, iç ve dış pazarlama gibi faaliyetler, bugün çeşitli Bakanlıkların ve kuruluşların yetki ve sorumluluk sınırları içinde bulunmaktadır. Gelişmiş bir çok ülkenin hemen hepsinde tarım ürünlerinin pazarlanması için orta- ya çıkabilecek bütün sorunları çözen tek bir kuruluş bulunmaktadır.

Memleketimizde de, gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında ürünlerimize o- lan talebi karşılamada düzeni sağlamak, ihracatçılarımızın kendi aralarındaki rekabeti önlemek, pazar araştırması, reklam ve haberleşme gibi masraflı faaliyet- lerin yükünü hafifletmek bakımından gıda sanayii ürünleri pazarlamasında faaliyet gösteren özel ve tüzel kişilerin, üretim düzeyinde kooperatif üst birlikleri, bordlar halinde ve özel sektörün, çok ortaklı anonim şirketler şeklinde organize olmaları ve bu kuruluşların bütün pazarlama faaliyetlerinde sorumlu ve yetkili tek bir merkezi örgütte birleşmeleri gereklidir.

Ihracatta Pazar Araştırması

Dış pazarda yoğun bir rekabetle karşı karşıya olan ihracatçılarımızın itha- latçı ülkenin üretim, tüketim ve ithalat durumunu, tercih ettiği çeşit, kalite özelliklerini, standardizasyon ve ambalaj tiplerini, o ülkeye en uygun ihraç dö- nemini ve ülkenin o ürünle ilgili gıda tüzüğünü, ithalat mevzuatını ve alış şart- larını incelemesi gereklidir.

Ihracat sektörleri arasında talep açısından en çok değişiklik gösteren piya- sa yaş meyve ve sebze piyasasıdır. Bu talep değişimlerinin sürekli izlenmesi ve arzın ona göre ayarlanması gerekmektedir.

Dış pazar araştırmasını iç pazar araştırması tamamlar. ihracı düşünülen ürünün, memleket içinde nereden, ne zaman, ne miktarda ve hangi fiyattan temin edilebileceğinin bilinmesi gerekir.

8) Sonuç

- Türkiye "sanayileşmeye öncelik veren bir kalkınma stratejisini" benimsemiştir.

- Sanayileşmeye öncelik vermek tarımın ihmalini gerektirmez.

- Türkiye hem artan nüfusunu beslemek hem de ihraç gelirlerini artırmak için tarımsal potansiyelini tam olarak değerlendirmek zorundadır.

- Türkiye'de kurulu sınaî yapı, büyük ölçüde "tarımsal girdi kullanmaktadır". Bundan sonraki sanayileşme stratejisinde de, Türkiye'nin doğal potansiyelini, (tarım kaynaklarını) işleyecek sanayiî gelişmesine ağırlık vermek zorunluluğu büyüktür.

- Tarıma Dayalı Sanayi, ana girdilerin ülke içinden temini özelliğine dayalı olarak Türkiye'nin dünya pazarında "rekabet gücü yüksek sanayiler kurması" açısından da önem taşımaktadır.

Türkiye'nin tarım ve tarıma dayalı sanayileşme politikalarının bu açılardan değerlendirilmesinde zorunluluk vardır.

BÖLÜM I

TARIM VE TARIMA DAYALI SANAYİ

1) Tarımın Önemi

Tarım, iki sebeple bütün toplumların en hayati ekonomik faaliyet dalıdır. Birincisi ve en önemlisi insanların en temel ihtiyacı olan "beslenme" ihtiyacını doğrudan karşılayan bir sektör olması, ikincisi de çağımızda her toplum için zorunlu bir amaç haline gelmiş bulunan ekonomik kalkınmayı sürükleyecek kaynakları sağlamasıdır. Ekonominin gelişmesi ve belli bir sermaye birikimine ulaşılması durumunda bu ikinci fonksiyon nisbi önemini yitirse de beslenme ihtiyacını karşılayan temel bitkisel ve hayvansal besin maddelerini üretmesi, tarımın önemini korumasına yetmektedir.

Gelişmiş ülkeler, önceleri tarımı makinalaştırmak sureti ile tarımsal alanda gelişme sağlamışlar, fon yaratmışlar sonraları tarımdan elde ettikleri kaynakları sanayiye aktararak sanayi devrimini yapmışlardır.

Tarım ve tarıma dayalı sanayi, önemli bir döviz kaynağı olması, gıda maddeleri ithaline gidebilecek dövizlerden tasarruf sağlaması, önemli bir istihdam alanı teşkil etmesi gibi sebeplerden dolayı her ülke ve özellikle ülkemiz için hayati önemi haiz bir ekonomik sektördür.

Tarım sektörünün sanayileşme ve kalkınma sürecinin doğal sonucu olarak Türkiye ekonomisindeki nisbi yeri giderek küçültmekte olsa da hala ekonomide ihmal edilemeyecek önemde bir yere sahiptir. Türk ekonomisinde milli gelir büyüklüğü ve milli gelirin büyüme hızı önemli ölçüde tarım sektöründeki gelişmelerden tarımsal üretim hacminden etkilenmektedir.

1985 yılı itibariyle tarım sektörünün GSMH'daki payı %21.8 olmuştur. Bugün toplam nüfusun %55'i, toplam istihdamın %59.1'i hala bu sektörde barınmakta, 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun %60.6'sı bu sektörde iş olanağı bulmaktadır.

Toplam dış ticaret hacminde tarım sektörünün nisbi payı azalmış olmakla birlikte tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünleri toplam ithalat ve ihracat içinde önemli bir paya sahiptirler.

1985 yılında tarım ve tarıma dayalı sanayiın toplam ihracatımız içindeki payı %29.7 (tarım %21.6, tarıma dayalı sanayi %8.1) toplam ithalat içindeki payı ise %7.6 düzeyindedir.

2) Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapsamı

Tarıma dayalı sanayi, genel olarak "tarım ürünlerini hammadde olarak kullanıp işleyen sanayi kesimi" olarak tanımlanabilir.

Devlet Planlama Teşkilatının çalışmalarında tarıma dayalı sanayi (TDS) aşağıdaki çerçeve içinde ele alınmaktadır.

a. Genellikle tüketim malı üreten sanayiler

- Gıda Sanayi
- İçki sanayii
- Tütün mamulleri sanayii
- Dokuma ve giyim sanayii

b. Ara malı üreten sanayiler

- Orman mamulleri sanayii
- Kağıt sanayii
- Deri ve deri mamulleri sanayii

Bu çerçeve kabul edildiği takdirde, tarımsal üretime girdi veya makina ve teçhizat katkısı sağlayan kimya sanayii (tarımsal ilaçlar) gübre sanayii, plastik sanayii ve tarım alet ve makinaları sanayii, Tarıma Dayalı Sanayi kapsamı (TDS) dışında kalmaktadır.

Bu çerçeve içinde TDS kapsamına giren sanayi dalları şu şekilde gruplandırılabilir:

a. Gıda sanayii

- Et ve mamulleri sanayii,
- Süt ve mamulleri sanayii,
- Un ve mamulleri sanayii,
- Sebze, meyve işleme sanayii,
- Bitkisel yağlar ve margarin sanayii,
- Şeker ve şekerli mamuller sanayii,
- Yem sanayii,
- İşlenmiş çay sanayii

b. İçki sanayii

- Düşük alkollü içkiler (bira ve şarap)
- Yüksek alkollü içkiler (rakı, votka, viski, likörler, kanyak ve cin)
- Çeşitli gazozlar (kokalı, meyveli ve sade)
- Membede ve maden suları

c. Diğer sanayi dalları

- Tütün mamulleri sanayii,
- Dokuma ve giyim sanayii,
- Orman mamulleri sanayii,
- Kağıt sanayii,
- Deri ve deri mamulleri sanayii,
- Lastik sanayii.

3) Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayiın Bazı Genel Özellikleri

Tarım kesimi ile yukarıda sınırları belirlenen Tarıma Dayalı Sanayi kesiminin toplamından oluşan ekonomik kesimi, Dr.Ali Nail Kubalı'nın bir çalışmasında önerdiği gibi, Tarımsal Kesim olarak adlandırabiliriz. Bu kavram, ekonomideki doğal kaynakların en büyük bölümünü oluşturan bitkisel ürünler, hayvancılık ürünleri, su ürünleri ve orman ürünlerinin meydana getirdiği tarım kesimi ile çoğunlukla bu ürünleri girdi olarak kullanıp işleyen tarıma dayalı sanayileri kapsar. .

Bu bölümde tarımsal kesimi oluşturan her iki sektörün bazı özelliklerine kısaca göz atmakta yarar görüyoruz.

a. Tarım Sektörünün Özellikleri

Ülkemizde tarım sektörünün bazı özelliklerine kısaca göz atmak, tarım ve tarıma dayalı sanayiın yapısını ve sorunlarını anlamamıza yardım edecektir. .

Öncelikle tarım sektörümüz, genel hatlarıyla gelişmekte olan ülkelerin tipik özelliklerini teşkil eden küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır. Doç.Dr.Besim Akın'ın bir incelemesinde belirtildiğine göre, 1980 yılı tarım sayımında arazi genişliği 1 ile 50 dekar arasında yer alan işletmeler toplam işletmelerimizin %62.1'ini oluşturmakta ve toprağın %20'sini işlemektedirler. 500 dekardan büyük işletmeler ise toplam işletmelerin %0.8'i gibi çok cüz'î bir oranını teşkil etmekte ve toprağın ise %12 gibi önemli bir payını işlemektedirler. Bu yapısal özellikler toprak dağılımında bir dengesizliği ortaya koyduğu gibi, küçük işletmelerin ve çok parçalı arazilerin hakim olması sebebiyle verimlilik ve tarımsal girdilerin etkin biçimde kullanımı açısından önemli darboğazlar yaratmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1983 yılı rakamlarına göre ülkemizde ekili alanların %80'nine yakın kısmını ve tarımsal üretimin yarısından fazlasını tahıllar oluşturmaktadır. Diğer bitkisel ürünlerden baklagiller ekili alanların %8.1'ini, tarımsal üretimin %3'ünü; endüstri bitkileri ekili alanların %7.8'ini, üretimin %30'unu; yağlı tohumlar ekili alanların %3.9'unu, üretimin %3.8'ini; yumru bitkiler ise ekili alanların %1.6'sını, tarımsal üretimin %9.3'ünü oluşturmaktadırlar.

EKİLİ ALANLARIN BİTKİSEL ÜRÜNLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

	Tahıl	Bakla- giller	Endüstri Bitkileri	Yağlı Tohumlar	Yumru Bitkiler
Ekili alan (%)	78.6	8.1	7.8	3.9	1.6
Üretim (%)	53.9	3.0	30.0	3.8	9.3

Ülkemizde tarımsal ürünlerdeki verimlilik rakamları ise AET ülkelerine göre oldukça düşüktür. Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere verimlilikte AET ülkeleri ile karşılaştırıldığında nisbi olarak en iyi olduğumuz ürünler sırasıyla ayçiçeği, çığit, baklagillerdir.

TÜRKİYE VE AET (10'lar)DE BAZI BİTKİSEL ÜRÜNLERDEKİ VERİMLİLİK(100 Kg/ha)

Ürünler	Türkiye 1983	A.E.T. 1983	A.E.T.ye göre Verimlilik Farkı (%)
Hububat			
Buğday	17.8	46.1	- 0.61
Arpa	18.7	41.0	- 0.54
Mısır	26.9	64.0	- 0.58
Çavdar	13.8	35.3	- 0.61
Pirinç	27.0	56.0	- 0.52
Baklagiller(toplam)	17.8	23.4	- 0.24
Mercimek	10.0	26.6	- 0.62
Endüstri Bitkileri			
Şeker Pancarı	354.4	534.4	- 0.34
Tütün	10.2	17.0	- 0.40
Pamuk(saf)	8.6	16.3	- 0.47
Yumru Bitkiler			
Patates	164.8	259.3	- 0.36
Kuru Soğan	142.8	235.2	- 0.39
Yağlı Tohum(toplam)	11.3	23.7	- 0.52
Ayçiçeği	13.0	12.7	0.02
Çığit	13.8	17.0	- 0.19
Taze Sebzeler	15.9	21.9	- 0.27

Hayvan varlığına gelince, Türkiye'de hayvan sayısı fazla olmasına rağmen verimleri oldukça düşüktür. Bunun başlıca sebepleri, yetersiz beslenme, çayır mer'a alanlarının küçülmesi, yem bitkileri üretiminin yetersizliği ve nihayet kültür ırkı hayvanların toplam hayvan varlığı içinde yeterli bir orana yükselmemesidir.

b. Tarımsal Kesimin Özellikleri ve Önemi

Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayiden oluşan Tarımsal kesimin bazı özelliklerini hatırlatmakta yarar vardır

- Tarımsal kesimde verim artışı sanayi kesiminde olduğundan daha süratli ve daha az bir yatırımla gerçekleştirilebilir. (Tarımda kapital/hasıla oranı sanayiden daha düşüktür.) Diğer bir deyişle tarımda daha küçük bir yatırım ile daha büyük bir produktivite artışı sağlamak mümkündür.

- Tarımsal kesimde üretim artarken ortaya çıkan ithal girdisi gereksinmesi sanayi kesimine oranla daha düşüktür. (Tarımda ithalatın üretim elastikiyeti sanayi 'e oranla düşüktür.)

- Tarımsal kesimde üretim artışının ihracat yaratıcı etkisi sanayi kesimine oranla daha fazladır. (Tarımda ihracatın üretim elastikiyeti sanayi kesimine oranla daha yüksektir.)

Ülkemizde sanayileşmenin doğal sonucu olarak GSMH içinde tarım kesiminin payı giderek azalmaktadır. 1979'da yüzde 23.5 olan GSMH içinde tarım sektörünün payı 1983'de yüzde 22.6'ya, 1985'de ise yüzde 21.8'e düşmüştür. İhracat için de benzer bir eğilim söz konusudur.

İhracatımız içinde tarımın payı 1978 yılında yüzde 67.4 iken daha sonraki yıllarda giderek azalmış ve 1985 yılında yüzde 21.6'ya kadar düşmüştür. Ancak tarım sektörünün payı azalırken tarıma dayalı sanayiın payında bir artış görülmektedir. 1976 yılında toplam ihracat içinde yüzde 5.1 olan tarıma dayalı sanayiın payı, 1984 yılında yüzde 11.3 seviyesine kadar yükselmiştir.

İthalat içinde de tarım ve tarıma dayalı sanayiın payında son yıllarda bir artış gözlenmektedir. Bu pay 1978 yılında yüzde 2.2 iken 1985 yılında yüzde 7.6'ya kadar ulaşmıştır. Tarıma dayalı sanayiın payı 1985 yılında yüzde 4.3'e çıkmış, bunun da yüzde 2.6'sını gıda sanayii ürünleri oluşturmuştur.

Tarımsal kesimin yukarıda belirttiğimiz özellikleri göstermektedir ki, tarım ve tarıma dayalı sanayii hala kalkınmanın en önemli motoru olma durumundadır. 1984 yılı ihracatımızda tarım ürünleri ile tarım ürünlerini girdi olarak kullanan iplik ve konfeksiyon ihracatının payı yüzde 72 olmuştur. Bu, ihracatımızın yaklaşık dörtte üçünün tarım ürünleri ile tekstil ve konfeksiyon sanayii ürünlerinden oluştuğunu göstermektedir.

Tarımsal kesimin ihmali sonucunu doğuracak kalkınma stratejilerinin Türkiye gibi ülkelere çeşitli bunalımlara girme ihtimali her zaman çok yüksektir. Oysa, tarımsal kesimde ithal girdilere bağımlılığın düşük olması, ihracat potansiyelinin daha yüksek olması ve sermaye/hasıla oranının sanayi kesimine oranla düşüklüğü, kalkınma politikalarında tarım ve tarıma dayalı sanayilere gerekli önemin verilmesini zorunlu kılmaktadır.

BÖLÜM II

TARIMA DAYALI SANAYİ DALLARINDA DURUM

1) Gıda Sanayii

Tarıma dayalı sanayi alt sektöründe gerek üretim ve gerekse ihraç potansiyeli yönünden en büyük pay gıda sanayii sektörünündür. Hammadde tarımdan gelmektedir. Ve iklim şartlarına, girdi tedarikine, fiyat teşekkülüne bağlı olarak büyük dalgalanmalara maruz kalan tarım ürünleri üretimi gıda sanayiini de o ölçüde etkilemektedir. Ayrıca bazı sanayi kollarındaki dar kapasite de üretimin yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Gıda sanayiinde genellikle ilkel, küçük ve dağınık ünitelerin çokluğu, etkin bir kontrol sistemi ve örgütünün yokluğu, modern tesislere karşı rekabeti körüklemekte ve ekonomik kayıpların artmasına yol açmaktadır.

Özellikle çabuk bozulabilir gıda maddelerinin üretiminden tüketimine kadar gerekli olan soğuk zincirin bütün gayretlere rağmen yeterli seviyede kurulamamış olması büyük kayıplara ve sağlığa zararlı durumlar yaratmaya yol açmaktadır.

Özet olarak alt yapının yetersizliği ve rasyonel kapasitede ve teknolojiye işletmelerin kurulamamış olması gıda sanayiinde çağdaş seviyede ulaşmamıza mani olmaktadır.

Aşağıda gıda sanayiinin önemli alt sektörleri ayrı ayrı ele alınmış ve her sektördeki sorunlar ile çözüm önerileri açıklanmıştır.

a. Et ve Et Ürünleri Sanayii

Türkiye'de et üretimi başlıca sığır, koyun, kıl keçisi, tiftik keçi ve mandadan sağlanmaktadır. 1984 yılı rakamlarına göre ülkemizde kırmızı et üretiminin yüzde 46.6'sını sığır etleri, yüzde 38.7'sini koyun etleri teşkil etmekte, kalanı ise kıl keçisi, tiftik keçi ve manda etlerinden oluşmaktadır.

Ülkemiz canlı hayvan sayısı bakımından 13 milyon sığır, 41 milyon koyun ve 13 milyon kıl ve tiftik keçisinden oluşan toplam 67 milyon büyük ve küçük hayvan varlığı ile OECD ülkeleri arasında üçüncü, AET ülkeleri arasında ikinci sırada yer almaktadır. Ancak, et üretimini etkileyen asıl gösterge olan karkas ağırlığında batılı ülkelere nazaran çok gerilerde olmamız sebebiyle bu büyük hayvan varlığından et üretiminde yeterince yararlanılamamaktadır. 1983 yılı sığır karkas ağırlığı TSKB raporlarında 94 kg. olarak alınmışken, DİE verilerine göre 76.6 kg., aynı dönemde karkas ağırlığı Batı Almanya'da 264 kg. ABD'nde 278 kg., dünya ortalaması ise 196 kg.dır.

Verim düşüklüğünün önemli bir sebebi toplam hayvan varlığımız içinde yerli ırkların ağırlığı teşkil etmesidir. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'nın 1984 yılı kayıtlarına göre toplam sığır varlığının içinde kültür ırkı oranı yüzde 5.4, kültür ırkı melezleri oranı da yüzde 22'dir. Böylece kültür ırkı ve melez hayvanların sürü içindeki nisbeti yüzde 27.4 olmaktadır. Yerli ırkların oranı ise yüzde 72.6'dır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında kültür ve kültür ırkı melezlerinin yüzde 30 oranına ulaşması hedeflenmiştir.

Türkiye'nin sahip olduğu hayvan varlığı 1976-1980 yılları arasında sürekli arttığı halde 1980-1984 yılları arasında yüzde 27.2 oranında düşüş göstermiştir. Bu düşüş eğilimi, üzerinde önemle durulması ve açıklanması gereken bir husustur.

Öte yandan, 1984 yılı kasaplık et üretimi 979 bin ton olmuştur. Bu rakamın yüzde 4.1'lik bir artışla 1985 yılında 1.015 bin tona çıkacağı tahmin edilmiştir.

Yurdumuzda çeşitli faktörlere bağlı olarak et tüketiminde de son yıllarda önemli düşüşler gözlenmektedir. Kişi başına düşen hayvansal protein 1982'de 24.3 gram iken, 1983'te 21.6 gram, 1984'te 15.4 ve 1985'te ise tahminen 15.9 gram olmuştur. Oysa gelişmiş ülkelerde bu rakam 80-100 gram düzeyindedir. Hayvansal protein miktarındaki düşüşün en önemli sebebi kişi başına kırmızı et tüketiminin düşmesidir. Son yıllarda kişi başına tavuk eti ve yumurta tüketiminde artışlar görülmesine rağmen kırmızı et tüketimi 1983'te yılda 21.8 kg. dan 1984 yılında 20.4 kg. a düşmüştür. Belirgin bir hayvancılık ülkesi olmamasına rağmen Yunanistan'ın Türkiye'nin dört katı et tüketimine sahip olması, ülkemizdeki et tüketiminin olağanüstü düşüklüğünü gösteren çarpıcı bir örnektir.

Hayvancılık potansiyelimizin oldukça yüksek olmasına rağmen kişi başına tüketilen et miktarının düşük olması, başka bazı sebepler yanında (tüketim alışkanlıkları vs. gibi) esasta etin tüketiciye pahalı intikal etmesinden kaynaklanmaktadır. Et fiyatlarındaki sürekli artışın temel sebeplerinden birinin de "et stoku" yapma anlayışının henüz ülkemizde yeterince uygulanmamış olduğu ileri sürülmüştür.

Et ve et ürünleri sanayiinin başlıca sorunlarını ve alınması gereken tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Et Üretiminin Yetersiz Olması: Ülkemiz, canlı hayvan sayısı bakımından OECD ülkeleri arasında üçüncü, AET ülkeleri arasında ise ikinci sırada yer almasına rağmen, et üretiminde çok gerilerde bulunmaktadır. Sığır karkas ağırlığı (1983 yılı rakamlarına göre), B. Almanya'da 264 kg., ABD'de 278 kg. dünya ortalaması 196 kg. olmasına rağmen Türkiye'de 94 kg. dır.

- Verim Düşüklüğü: Verim düşüklüğünün en önemli sebebi, kültür ırkı ve melezlerinin toplam sürü içindeki payının ancak yüzde 27.4 oranında bulunmasıdır.

- Hayvan Varlığında Düşüş: Hayvan varlığı son yıllarda düşüş eğilimine girmiştir.

- Hayvancılık İşletmelerinin Sıkıntıları: Hayvancılık işletmeleri küçük ve dağınık durumda olup, verimli çalışmamakta, pazarlama ve finansman açısından önemli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

- Et Tüketiminde ve Hayvansal Proteinde Düşüklük: Kişi başına et tüketimi ve buna bağlı olarak hesaplanan hayvansal protein diğer ülkelere göre çok düşük olup, son yıllarda giderek azalmaktadır.

- Yetersiz Besicilik: Besicilik faaliyetleri yetersiz olup, genellikle düşük kapasiteli ve sağlıklı mekanlarda yapılmakta, bu da verimin yükselmesini engellemektedir. Ayrıca yem fiyatlarının yüksek olması, yem kullanımını sınırlamaktadır (geçen yıldan beri uygulanan yem subvansiyonunun, yem üretim ve tüketimini arttırdığını belirtmeliyiz).

- Kesilen Hayvanların Yeterince Değerlendirilememesi: Kesilen hayvan varlığının ancak yüzde 10'unu et kesim sanayiinde değerlendirilmekte, geri kalan yüzde 90'ını ise yeterli şekilde değerlendirilemediğinden çeşitli ekonomik kayıplara maruz kalmaktadır.

- Üretim ile Tüketim Arasındaki Aracı Fazlalığı: Et üretiminden tüketimine kadar çeşitli kademelerde aracı sayısının 6-7'ye kadar çıkması, etin üreticiden düşük fiyatla alınıp tüketiciye pahalı intikal ettirilmesinin başlıca sebebidir.

- Canlı Hayvan İhracatı: Et ve et ürünleri yerine canlı hayvan ihracatına ağırlık verilmesi, kaynakların israfına yol açan bir husustur.

- Et ve Canlı Hayvan İthalatı: Et ve canlı hayvan ithalatının amacı et fiyatlarındaki artışı kontrol etmek iken, hayvancılık ve et üretimi üzerindeki olumsuz etkileri, yeni ve daha uzun vadeli fiyat artışlarına yol açacaktır.

Et ve et ürünleri sanayiinde alınması gereken başlıca tedbirleri de şu şekilde sıralayabiliriz:

- İslah Çalışmalarının Desteklenmesi: Toplam et üretimi ve verimliliği arttırmak için ıslah çalışmalarının hızlandırılması şarttır. Halen, tohumlanabilir ineklerin ancak yüzde 10'unda uygulanan suni tohumlamanın arttırılabilmesi için Türkiye'nin doğal şartlarına uyum sağlamış kültür ırkı hayvanları ile yavru denemeleri yapılmalıdır.

Özel sektöre suni tohumlama yapan laboratuvarlar kurma hakkı verilmesi olumlu bir gelişmedir, ancak özel sektörün ücretli yaptığı suni tohumlamanın tutunması ve benimsenmesi için devlet tarafından desteklenmesi gerekir.

- Pazar İçin Üretim Yapan Rasyonel Hayvancılık İşletmelerinin Çoğaltılması: Hayvancılığın küçük işletmeler halinde, aile tüketimini karşılamak ve bir miktar ek gelir sağlamak amacıyla yapılan bir faaliyet olmaktan çıkarılıp ihtisaslaşmış, pazar için üretim yapan rasyonel işletmeler halinde teşkilatlanması sağlanmalıdır. Bunun için hayvancılığın cazip hale getirilmesi şarttır. 1950'li yıllarda krulan büyük hayvancılık işletmelerinin giderek azalmaları, üzerinde durulması gereken olumsuz bir gelişmedir.

- Besiciliğin Desteklenmesi: Sağlıklı ve modern hayvan barınaklarının yapımını sağlamak ve besicilik faaliyetlerini teşvik için Ziraat Bankası, ORKÖY ve T.Şeker Fabrikalarının finansman desteğinin devam etmesi, ancak besi projelerine finansman sağlanmasında vade, faiz ve geri ödeme yönünden bazı iyileştirmelerin yapılması gerekir (vadenin en az oniki ay olması, kredi alma işlemlerinin basitleştirilmesi, failerin düşürülmesi, ipotek olarak gösterilen gayrimenkullerin rayicine uygun değerlendirilmesi gereklidir).

- Yem Kullanımının Arttırılması: Yem fiyatlarındaki artışın kaba ve kesif yem kullanımını azaltmasına mani olmak için uygulanan yüzde 20 oranındaki subvansiyonun arttırılarak devam ettirilmesi gerekir.

- Kesim ve İşlemenin Sınai Tesisler Kapsamına Alınmasının Teşviki: Ülkemizdeki toplam 975 bin ton et üretiminin ancak dörtte birinin kesim sanayii kuruluşlarının kontrolünde olması ve asıl ürün veya yan ürünlerin yeterince değerlendirilemeyip önemli ekonomik kayıplara yol açılması, et ve et ürünleri sanayinin gelişmesi için gerekli tedbirlerin acilen alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu meyanda, kurulan özel et sanayii işletmelerine düzenli ve hızlı hammadde akışının sağlanması, bunun için de bir taraftan kasaplık hayvan temininin de ortaya çıkan gereksiz aracı ve komisyoncu sayısının azaltılarak aracılara giden payın üreticiye aktarılmasını sağlayacak bir koordinasyonun oluşturulması gerekir.

- Özel Et Kombinalarıyla İlgili Sorunların Giderilmesi: Özel sektöre et kombinaları kurma ve işletme yetkisi verilmesi, et sanayii alanında atılmış çok önemli bir adım olmakla birlikte uygulamanın başarısı için çıkan bazı sorunların giderilmesi gerekir.

Özel kombinaların sevkettikleri et ve et mamulleri için bağlı bulundukları ilin veya ilçenin veteriner hekimliğinden menşe şahadetnamesi karşılığında sağlık raporu alınması zorunluluğu, kombinalardan günün her saatinde sevkiyat yapılması sebebiyle uygulamada büyük sıkıntılara yol açmaktadır. Bu sebeple kombinalarda sorumlu teknik müdür gözetiminde elde edilen et ve et ürünleri için teknik müdürün vereceği çıkış kağıdının ve kombinaca bastırılmış sevk sağlık raporunun verilmesi yeterli görülmelidir.

- Belediyeler, özel kombinalarda üretilen et ve et ürünlerinden belediye sınırına girişte muayene ve indirme-bindirme karşılığında rüsum seviyesinde ücretler almaktadırlar. Halbuki Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'nın onayı ile görev yapan Kombina Veteriner Hekimleri tarafından muayene edilen ve teknik müdür tarafından çıkışına izin verilen mamullerin sorumluluğunun bu kişilere ait olması ve belediyelerin muayenelerine lüzum kalmaması gerekir.

- Et ithali ve AET Subvansiyonları ile ilgili Sıkıntıların Giderilmesi: Yetiştiricinin ithal etten dolayı mağduriyetine meyan vermemek, ithal etten dolayı ortaya çıkan haksız rekabeti önlemek ve hayvancılığın ithalat sebebiyle maruz kaldığı tahlikeleri azaltmak için bazı tedbirlerin alınması şarttır.

AET'nin ete uyguladığı yaklaşık 1000 \$/ton subvansiyon karşısında ithalat-tan alınmakta olan fonun 300 dolardan 400 \$/ton'a çıkarılması olumlu bir gelişmedir. Ancak yine de AET'nin uyguladığı subvansiyon miktarına göre düşük olan bu rakamın kademeli olarak arttırılması uygun olacaktır.

ithal et miktarının gerektiğinde kotalarla sınırlandırılması ve ithal etin sanayi tarafından kullanılmasına mani olunması gerekir.

- Canlı Hayvan ve Et İhracatı ile ilgili Sorunların Çözümü: Canlı hayvan ihracatında 1986 yılında görülen sıcramanın yaratacağı tehlikeler karşısında acil tedbir alınması gereklidir. Canlı hayvan ihracatında deri ve sakatat gibi milli servetin kaybı yanında deri ve sakatat sanayiinde işgücü kaybı da doğmaktadır. Ayrıca et sanayiinde yatırım yapmayı düşünen müteşebbisler, ilerde hayvan bulamama tehlikesiyle karşılaşabilirler. Bu sebeple canlı hayvan ihracatında alınan fon yükseltilerek canlı hayvan yerine et ve et ürünlerinin ihracı teşvik edilmelidir.

Et ve et ürünlerinin dış pazarlarda rekabet edebilmesi için AET ülkelerinin ve diğer üçüncü ülkelerin uyguladığı subvansiyon sisteminin bizde de ülke şartlarına en uygun şekilde uygulanması gerekir.

b. Süt ve Süt Ürünleri Sanayii

Tarımda takriben %9, gayri safi milli hasılda %2'lik bir yer ve senede 1.7 trilyon'a yakın cirosu ile süt, ekonomide önemli bir ağırlığı olan bir tarım ürünüdür. Sütün; mineraller, vitaminler, proteinler, yağlar ve süt şekeri ihtiva etmesi nedeni ile tek başına yeterli ve dengeli beslenme sağlayan hayati bir gıda maddesi olduğu bilinmektedir. Bu yapısı ile süt, gelecek nesillerin bedeni ve zihni gelişmesinde önemli bir rol oynar. Nitekim, Japonya'da uygulanan "Okul Sütü" programı sayesinde 14 yaş grubundaki erkek çocuk boylarının 10 yıllık bir süre içinde 11 cm. artış olduğu saptanmıştır. Portekiz'de de 10 yıllık "Okul Sütü" programından sonra çocukların zihinsel gelişmeleri yanında boylarında 2-4 cm. kadar uzama olduğu ortaya çıkmıştır.

Ölkemizde hayvancılık ve buna bağlı olarak süt üretimi doğal şartlara ve tabii mer'alara bağlıdır. Hayvan başına düşen süt üretimi de çok düşüktür. Daha ziyade örgütlenmemiş küçük ünitelerde üretilmekte olan sütler gereği gibi değerlendirilmemektedir.

Halkımızın süt içme alışkanlığı yok denecek seviyededir. Bu yüzden içme sütü tesisleri gelişmemiştir. Pasterize ve sterilize süt tesisleri yetersizdir ve muayyen merkezlerde toplanmıştır. Kurulu tesisler buna rağmen kapasitelerinin altında çalışmaktadırlar. Ürünlerinin fiyatları çok yüksek olmakta, işlenmiş sütün fiyatı 3-4 misli artmaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğu, ihtiyacı olan içme

sütünü kendisi kaynatarak elde etmektedir. Bu işlem sütün protein, albümin ve süt şekeri gibi önemli besin maddelerini harabeder, sıcaklığına dayanamayan vitaminlerin yok olmasına sebep olur. Yerleşmiş tabiriyle sokak sütçülüğü olarak ifade edilen ve yurt çapında yaygın ve sektörde büyük payı olan ilkel bir sistem süt sanayiinin gelişmesini engelleyici önemli bir faktördür.

Süt ve süt ürünlerinin sağlıklı beslenme açısından hayati öneme sahip olması ve Türkiye'de süt üretim ve tüketim rakamlarının gelişmiş ülkelere ve hatta gelişmekte olan birçok ülkeye nazaran düşük olması, süt ve süt ürünleri sanayiinin çeşitli düzeydeki sorunlarına birinci planda eğilmeyi zorunlu kılmaktadır.

Süt ve süt ürünleri sanayiindeki başlıca sorunlar ve olumsuz gelişmeler aşağıda özetlenmiştir.

- Ülkemizde süt üretimi son on yıldan beri artmamıştır. Nüfus başına üretim Avrupa ortalamasının sekizde biri, nüfus başına tüketim ise Avrupa ortalamasının dörtte biri seviyesindedir.

- Hayvan başına verim çok düşüktür. (Avrupa ortalamasının sekizde biri)

- Üreticinin beher kilo süt için eline geçen bedellerde son üç yıldır yer alan artışlar genelde enflasyonun çok gerisinde kalmıştır. Bu ise süt ineklerinin kesime gönderilmesine yol açmaktadır. Zarar etmekte olan süt fabrikalarının çiğ süte daha fazla fiyat vermesi mümkün olmamaktadır.

- Pazara arz edilen süt ve ürünlerinin modern tesislerde proses edilen kısmı %10'u geçmemektedir. %90 bölümünü, ilkel şartlar altında sağlığa çok zararlı evsafa her türlü denetimden uzak olarak piyasaya arz edilen sokak sütü ve süt ürünleri teşkil etmektedir.

- Sokak sütçülüğü ve ilkel mandıracılığın her türlü sağlık, hijyen ve mali denetimden uzak bir şekilde faaliyet gösterebilmeleri halkın sağlığı için tehli-
ke ve modern işletmeler için yıkıcı bir haksız rekabet yaratmaktadır.

- Genelde toplam pazarın %5'ini ancak karşılayan SEK'in tüketiciye ucuz süt vermek amacı ile enflasyonun gerisinde kalan ve müstahsili teşvik etmeyen çiğ süt fiyat politikası, yegane maliyet unsuru çiğsüt bedeli olan sokak sütçülerini teşvik etmektedir.

- Süt üretimi, endüstrisi ve ihracatı gelişmiş bütün ülkelerde teşvik edilmekte ve sübvansiyonlara tabi tutulmaktadır.

- Haksız rekabet unsurlarına ek olarak gelişmiş ülkelerdeki teşvik tedbir-
lerinin yokluğu, finansman ve enerji maliyetlerinin yüksekliği, bunların sonucu
olarak işletmelerde kapasite kullanım oranının %50'nin altında kalması, süt sektöründeki krizin başlıca nedenleridir.

- Bu şartların devamı halinde süt sektörüne yatırım yapılması beklenemez. Mevcut işletmeler, mesela ilave su ihtiyaçlarını bir kuyu açmak yerine tanker ile su taşıma yoluna giderek idame yatırımlardan bile kaçınmak zorunda kalmaktadırlar.

Sektördeki sorunlar toplu olarak ele alındığında bunların büyük kısmının temel ve yapısal sorunlar olduğunu görürüz (süt veriminin ve talebin düşüklüğü, kültür ırkı hayvanlarının azlığı, küçük ve dağınık çiftlikler ve fabrikaların çoğunlukta oluşu gibi). Bunların çözümü için uzun vadeli ve köklü tedbirlere ihtiyaç vardır. Bazı sorunlar ise, izlenen fiyat ve dış ticaret politikalarına bağlı olarak ortaya çıkan ve politika değişiklikleriyle kısa vadede çözüme kavuşturulabilecek sorunlardır (süttozu ithalatının olumsuz etkileri, düşük fiyat politikasının, süt hayvancılığını ve üretimini geriye götürmesi gibi).

Süt ve süt ürünleri sanayiindeki başlıca tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Verim Artışı: İneklerde süt üretiminde 627 kg./yıl olan verimliliğin AET ülkelerindeki verim düzeyine çıkarılması için gerekli ıslah çalışmalarına hız verilmeli ve bu çalışmaları destekleyici tedbirler de ihmal edilmemelidir. Bunun için kültür ırkı ineklerin toplam inek sayısındaki oranının yüzde 60-70'in üzerine çıkarılması gerekir. Bu amaçla damızlık boğa ve süt verimi yüksek ineklerin ithaline devam edilmeli, melezleme ve ıslah çalışmaları desteklenmelidir. Fakat bu çalışmaların başarılı olması, müstahsilin sütçülüğü sürekli ve yeterli bir geçim kaynağı olarak benimsemesine; bunun için de AET ülkelerinde olduğu gibi, müstahsile belli bir geliri garanti edecek bir fiyat politikasının izlenmesine bağlıdır. Nitekim, bu şartların yeterli olmaması sebebiyle, şimdiye kadar ithal edilen süt verimi yüksek hayvanların bir kısmı, bakımsızlık ve ihmal sonucunda dejenere olmuş ve süt verimleri süratle düşmüştür.

- Modern Çiftlik ve İşletmeler: Modern çiftliklerin arttırılması ve genişletilmesi için proje bazında düşük faizli kredi verilmeli, daha önce Dünya Bankası kredileriyle oluşturulan projeli çiftliklerin sayısında son yıllarda görülen sürekli düşüş eğiliminin önlenmesi için gerekli destekleyici tedbirler alınmalıdır. Süt hayvancılığının ortalama bir kaç hayvanı kapsayan ve sağlıklı geleneksel aile işletmeciliğinden kurtarılması için devletin desteği şarttır.

- Teknolojik Yenilik ve Eğitim: Çiftliklerde ve fabrikalarda teknolojik yenilikler için belli bir program dahilinde gerekli eğitim ve finansman sağlanmalı, bu amaçla düşük faizli kredi verilmelidir. Böyle bir programla kısa sürede büyük başarı sağlamış olan Portekiz ve Macaristan'daki uygulamalar, teknoloji ve eğitimin önemini göstermektedir (Portekiz'de ortalama verim 6727 litre ve ortalama yağ oranı yüzde 3.22 iken bu program sonunda ortalama verim 7449, ortalama yağ oranı yüzde 3.27 olmuştur). Fakat bu programın başarısı, üretilen sütün modern işletmelere akışını teşvik edecek tedbirleri almaya ve kademeli bir şekilde sokak sütçülüğünü kesinlikle önlemeye bağlıdır.

- Kalite ve Miktar Prim Verilmesi: Sütün kalitesine verilen prim uygulamasının yanı sıra, çiftçi tarafından getirilen süt miktarının büyüklüğüne göre de belli bir prim ödenmelidir. Bu uygulama, hayvan başına verimi yükseltici ve sürü büyüklüğünü arttırıcı yönde bir teşvik unsuru olacaktır.

- Fiyat Politikası: AET ile bütünleşme hedefi doğrultusunda, tarımsal üreticilerin iç ve dış fiyat dalgalanmalarına karşı korunması için yapılacak ödemeleri karşılamak amacıyla AET'deki FEOGA (Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu) ben-

zeri bir Tarım Fonu kurulmasının yararına inanıyoruz. Süt üretiminin arttırılması ve süt üreticisinin gelirlerinin belli bir seviyenin altına düşmemesi için bu fondan karşılamak üzere asgari bir fiyat (taban fiyat) garanti edilmelidir. Aynı şekilde düşük ithal fiyatlarından üreticiyi korumak için AET'deki "eşik fiyat" benzeri, koruyucu bir fiyat politikasının uygulanmasına da ihtiyaç vardır. Başta AET olmak üzere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda uygulanan bu sistemin ülkemizde de uygulamasını sektörün gelişmesi için yararlı görüyoruz.

- Destekleme Politikası: Girdilere (yem vs) uygulanan sübvansiyona devam edilmelidir. Ayrıca, düşük fiyat politikasının hayvancılık ve süt üretimi üzerinde giderek ciddi boyutlar kazanan olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için, kendi kendini finanse edecek bir sistem dahilinde, süt üreticisine sütünü işlemek üzere bir işletmeye sattığını belgelemek kaydıyla belli bir sübvansiyon getirmesi yararlı olacaktır. Çiğ süt akımının kanuni belge sistemine bağlanması ve vergi sistemine alınması sonucunda doğacak ek vergi hasılatı sübvansiyon için gerekli kaynağı sağlamış olacaktır. Gelişmiş ülkelerde çeşitli sübvansiyon yöntemlerini gösteren bilgiler Ek 1'de verilmiştir.

- Kooperatifleşme: Dağınık üretici birimlerinin verimlilik düzeylerinin arttırılması, bu üretim birimlerinin biraraya gelmesiyle büyük oranda sağlanabilir. Bu amaca ulaşmak için kooperatifcilik teşvik edilerek bu alanda çağdaş ülkelerdeki düzeye yaklaşmamız zorunludur.

- İthalat Politikası: Süt tozu ithalatındaki artışın yerli süt üretimi ve fiyatları üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmek için hükümetimizin süttozu ithalatından alınan fonu en son 600 dolar/ton'a yükseltilmesi olumlu ve sevindirici bir gelişmedir. Fakat, AET'deki ihracat sübvansiyon sisteminin esnekliği ve artan damping uygulamaları bu olumlu gelişmenin amacına tam olarak ulaşmasını engelleyici niteliktedir.

Gerçekten, AET Daimi Komisyonu'nun ürün bazındaki sübvansiyon oranlarını ECU para birimi olarak belirlemesi ve ECU'nun değerinin de Amerikan Dolarına göre dalgalandırılması sonucunda Dolar'ın Avrupa Para birimleri karşısında değer kaybetmesi ile dolar cinsinden ürün bazında sübvansiyon miktarı artmaktadır. Bu devamlı artışın yetmediği yerlerde de ECU bazında ani yükselişlerle Avrupa para birimlerindeki değer artışının ihracatı olumsuz etkilemesi önlenmektedir. Mesela, 11 aylık bir süre içinde (13.9.1985 - 12.7.1986 arasında) Amerikan Doları cinsinden sübvansiyon, yağsız süttozunda yüzde 42, tam yağlı süttozunda yüzde 61, tereyağında yüzde 36, beyaz peynirde yüzde 36 artmıştır. Böylece yağsız süttozunda ton başına 255 Dolar, tam yağlı süttozunda ise 503 Dolarlık bir artış gerçekleşmiştir.

Öte yandan AET komisyonunun süttozunda ve diğer süt ürünlerinde sürekli bir damping politikası uyguladığını gösteren bilgiler de mevcuttur.

Bu sebeple, süt üreticisinin korunması ve süt üretiminin arttırılması için ithalattan alınan fonların AET ve üçüncü ülkelerdeki sübvansiyon artışına paralel olarak sürekli ayarlanması gerekmektedir.

- Tüketimin Teşviki: Arzı arttıran, altyapıyı geliştiren ve modernizasyona yönelik çalışmaların yanı sıra, talebi arttırıcı yönde çalışmalar da yapılmalıdır.

Tüketimin teşviki alanında batıda alınmış en önemli önlem "Okul Sütü Programları"dır. Kimi ülkelerde teşvik sistemi sayesinde artan süt üretiminin doğurduğu stoklardan kurtulmak için böyle bir programa baş vurulurken, kimi ülkelerde süt içme alışkanlığının sağlanması ve bu yolla nesillerin daha sağlıklı olarak gelişmesi amacı ile böyle programlara başvurulmuştur. Okul çocuklarına günde 200 cc süt verilmesi ile bu çocukların günlük protein ihtiyacının %16'sı, kalsiyum ve B2 vitamini ihtiyacının %20'si A ve D vitaminleri ile çeşitli mineraller ihtiyacının büyük bir bölümünün karşılanması mümkündür. Hollanda'da 1935'de, İsveç'te 1945'de, Portekiz'de 1970'de bu programlara başlanmış olup, bugün tüm Avrupa ülkeleri, Japonya hatta Kenya ve Malezya'da bile bu programlar okul çocuklarına uygulanmaktadır. Çoğu ülkelerde bu programın giderleri devletçe karşılanmakta, bazıları ise okul aile birlikleri de küçük de olsa bir katkıda bulunmaktadır. Japonya'da üretilen toplam sütün %15,3'ü okul sütü programlarına gitmektedir. Halen bu ülkedeki 6-11 yaş grubunun %99'u, 12-14 yaş grubunun ise %80'i günlük olarak okul sütü programından yararlanmaktadır.

Halen ülkemizde çok mahdut bütçeler ile sınırlı ve aralıklı bir şekilde uygulanmakta olan "Okul Sütü Programları" daha sürekli, etkin ve yaygın hale getirilmelidir.

Eğitim: Bir yandan çocukların, öte yandan anne ve babaların süt hakkında bilgilendirilerek süt içme alışkanlıklarının geliştirilmesine yönelik olarak okul içi ve Radyo-TV aracılığı ile özel süt programlarına yer verilmelidir.

Sokak Sütçülüğünün önlenmesi: Süt kullanımında toplum sağlığı açısından en tehlikeli olgu, sokak sütçülüğü piyasasının varlığıdır. Sağlıksız ve çeşitli hastalıkların yayılmasına prim veren bu piyasanın ortadan kaldırılması, organize modern süt piyasasının (arz ve tüketim) gelişmesine bağlı olduğu kadar eğitim politikasını da ilgilendirmektedir. Bu nedenle çeşitli kuruluşların (belediyeler, basın, radyo, televizyon) bu tür sütlerin insan sağlığına zararlarını gösteren bir kampanya başlatmaları yararlı olacaktır.

c. Tavukçuluk ve Yumurta

Tavukçuluk sektörünün en başta gelen sorunları, tüketim azlığı, ihracat tıkanıklığı ve maliyetlerin yüksekliğidir.

Türkiye'de kişi başına düşen yıllık 8-10 kg'lık tavuk eti tüketimi, Avrupa standartlarının çok altındadır. Yurtiçi tüketiminin çok az olması, ihracatın ise rakip ülkelerdeki yüksek sübvansiyonlar sebebiyle çıkmaza girmesi, tavukçuluk sektörünü olumsuz etkilemektedir.

Diğer önemli sorun, maliyetlerin yüksekliğidir. Bu, aynı zamanda hem yurtiçi tüketimi, hem de ihracatı olumsuz etkileyen en önemli faktördür. Maliyetlerin yüksek olmasının en önemli sebebi yem fiyatlarının yüksekliği ve yem kalitesinin istenilen evsafa olmamasıdır.

Avrupa ülkelerinde bir kg canlı ağırlık üretebilmek için gerekli yem miktarı 2 kg'ın altında iken, Türkiye'de bu rakam 2.5 kg civarındadır. Bu da maliyet-

leri yükselten en önemli unsurdur.

Tavukçulukta ikinci önemli hammadde olan yüksek verimli damızlık temini konusunda Tarım ve Orman Bakanlığı'nın çalışmaları sevindiricidir. Yem konusunda da devlet desteği olmadan sektörün ayakta durması ve dış pazarlarda rekabet etmesi mümkün olmaz.

Bu konuda önemli pazar paylarına sahip Brezilya, Bulgaristan ve Fransa'da üreticiler devlet desteği sayesinde 950-1000 Dolar üzerinden dünya piyasasına fiyat verirken, bizde ise yalnız maliyetler 1200 dolar civarındadır. Bu sebeple devletin desteğini arttırarak sürdürmesi şarttır.

Tavukçulukta çabuk bozulma sebebiyle gerek iç pazarlama, gerekse ihracat yönünden pazarlama ve nakliye önemli faktörlerdir. Üreticilerin ve özellikle küçük işletmelerin Birlik ve Kooperatif şeklinde örgütlenerek güçlerini birleştirmeleri, sorunun çözümü için en uygun yoldur.

Yumurta sektöründeki temel sorun, çeşitli sebeplerle fiyatlarda meydana gelen büyük dalgalanmanın üretim miktarını önemli ölçüde etkilemesidir.

İhracat artışına dayalı genişleyen yumurta üretim kapasitesi, ihrac fiyatlarının hızla düşmesi ve ihrac pazarlarının daralmasının yol açtığı fiyat düşüşleri sebebiyle önemli ölçüde düşmüştür. Mevsimlik dalgalanmalar da buna eklenince yumurta piyasasında tam bir istikrarsızlık hakim olmaktadır.

Bu sorunun en temel çözümü aşırı fiyat dalgalanmalarına meydan vermeyecek bir stoklama sisteminin kurulmasıdır. Bunun için buğdayda olduğu gibi yumurta ofislerinin kurulması sorunun çözümünü kolaylaştıracaktır. Et Balık Kurumu'nun depoları da bu amaçla kullanılabilir.

d. Un ve Unlu Mamüller Sanayii

Ülkemizin temel tarım ürünü olan buğdayın işlendiği un sanayiinde son yıllarda hızlı bir kapasite artışı olduğu gözlenmektedir.

DPT'nin rakamlarına göre un sanayiinde toplam atıl kapasiteler 1985 yılında toplam imalat kapasitesinin .57'sine ulaşmaktadır.

Durum böyle olunca;

- Düşük kapasite ile çalışan un fabrikalarında birim maliyetler yukarı doğru çekilmekte, dolayısıyla, un ile kepek, razmol ve bonkalite gibi yem imalatında ana girdiler olarak kullanılan yan ürünlerin de fiyatları yükselmekte,

- İstihdam sorunu menfi olarak etkilenmekte,

- Kâr marjları çok düşük kaldığı veya hiç kâr sağlanamadığı için yenileme, modernizasyon vb. yatırımlara gidilememektedir.

Atıl kapasite sorunu özellikle, un fabrikalarının çoğunluğunun bulunduğu İstanbul, İzmir, Iskenderun ve Samsun gibi kıyı şeridimizdeki illerde ağır bir şekilde hissedilmektedir.

Özellikle, kıyı şeridinde yer alan un fabrikalarını çalıştırabilmek ve böylece ekonomiye daha olumlu katkılar sağlayabilmek için 'un ihracatı' yapabilmek gerekmektedir. Un ihracatı yapmakla döviz girdilerimizin de artacağı aşîkardır.

Aslında, söz konusu atıl kapasiteyi harekete geçirecek dış pazarlar mevcuttur.

Türkiye'nin yakın çevresinde 1 milyar dolar civarında ve 4 milyon ton'u aşan bir un pazarı mevcuttur.

Ancak, Türkiye bugüne kadar un pazarlarına etkili bir şekilde girememiş durumda görünmektedir.

Türkiye'nin civar un pazarlarında başarılı olamaması önem sırasına göre şu altı ana faktöre bağlanabilir.

- Buğday ile ilgili sorunlar,
- Un ihracatçılarına yabancı ülkelerde tanınan sübvansiyon ve destekler,
- Türkiye'den yapılan buğday ihracatı,
- Türkiye'nin yaptığı ikili ticaret anlaşmaları,
- Buğday ithal ederek un ihracatını organize edememek,
- Un sanayicilerinin durumu.

Dış pazarlardaki un alımları, genellikle, ihaleler yolu ile yapılmakta olup, talep edilen un miktarları 20.000 ton ila 100.000 ton arasında olmaktadır. Bu miktarlarda un 30.000 ila 140.000 ton arası buğdaya tekabül etmektedir.

Ölkemizde bu miktarlarda buğdayı depolayacak un sanayicisi olmadığı gibi, bu miktarlarda buğdayı belirli bir zaman süresi içinde, standart kalitede, sabit fiyatlarla ve nakit alımla serbest piyasadan sağlayabilecek bir un sanayicisi de bulmak çok güçtür.

Yine ihale yolu ile alınan unlar için belirli un kalite spesifikasyonlarına uymak şart koşulmakta, uyulmaması halinde büyük cezai müeyyideler konulmaktadır. Türkiye'de üretilen buğdaylar çok çeşitli kalitelerde olduğundan, serbest piyasadan büyük miktarlarda standart kalitede buğday bulmak un sanayicilerinin taşıyamayacağı risklerle doludur.

Buğday alıcı ülkeler, genelde, ihaleyi takip eden 2 ila 4 aylık dönem içinde sevkiyatlarının tamamlanmasını talep etmekte, geciken sevkiyatlar için yine büyük cezai müeyyideler uygulamakta, hatta un'un alımından vazgeçmektedirler. Türk un Sanayicilerinin un ihracatı için gereksinim duyduğu buğdayları serbest piyasadan dar bir zaman aralığında temin edebilmesi de çok zor görünmektedir.

Büyük miktarlarda gereksinim duyulacak buğdayların Türkiye'nin hangi bölgelerinden temin edileceği konusunda belirsizlikler hakimdir. Buğday için iç piya-

sada ödeyeceği nakliye maliyetlerini bilmeyen bir ihracatçının dış ülkelerde fiyat vermesi çok riskli olmaktadır.

Dolayısıyla, fiyatlar büyük ölçüde aşağıya çekilmiş ve rekabet artmıştır.

Bu piyasaya T.M.O. Un satıcısı olarak girebilir ve gerekirse sübvansiyonlar konusunda yetkili kamu mercilerine tavsiyelerde bulunabilir. T.M.O., esasen, dünya buğday ve un ticaretini en iyi bir şekilde takip edebilecek durumda olduğundan ve meseleye tüm Türkiye menfaatleri açısından bakabildiğinden, mevcut dış piyasalarda en etkin rekabete girebilecek bir kurum niteliğindedir.

Türkiye bugüne kadar, daima, elinde bulundurduğu ihtiyaç fazlası buğdayı T.M.O. kanalı ile ihraç etmeye çalışmış, ancak, bu buğdayı işleyerek un halinde ihraç etmeye çalışmamıştır.

Büyük miktarlarda buğdayın un ihracatçısı tarafından fikse edilmiş bir fiyattan alınabilmesinin önemi aşikardır. Un ihracatçısı serbest piyasadan un alımlarında bu amaçla ulaşamaz.

Nihayet büyük miktarlarda buğdayın serbest piyasadan peşin para ile temini zaten cılız sermayeli olan un sanayicileri için imkansızdır.

Buğday ile ilgili sorunların hepsinin çözümü için TEK etkin ve kısa yol T.M.O.'nin yurt dışındaki un ihalelerine girip, kazandığı ihalelerle ilgili unları un sanayicilerinden, önceden anlaşılacak bir kırma ücreti karşılığında gerekli buğdayı vererek, temin etmesidir. T.M.O. ile Un Sanayicileri arasında yapılacak anlaşmalar çerçevesinde, T.M.O.'nin ihracat için gereksinim duyduğu unlar un sanayicileri tarafından kısa bir süre içinde hazırlanabilir. Esasen, T.M.O. bu şekilde bir yol takip etmekle elinde tuttuğu ihtiyaç fazlası buğdayı en karlı bir şekilde de değerlendirmiş olur. Çünkü, bugün dış piyasalara Türkiye'nin pahalı buğdaylarını ihraç etmek imkansız görünmektedir.

Özetlenecek Olursa;

- Türkiye Un Sanayiinde büyük bir atıl kapasite sorunu mevcuttur.
- Özellikle kıyı şeridinde faaliyet gösteren un sanayicilerinin durumu, düşük kapasitelerde çalışıldığı için. her geçen gün kötüleşmektedir.
- Sorun Türkiye'den un ihracatı yapabilmek ile çözümlenebilir.
- Bugünkü, iç ve dış piyasa koşulları çerçevesinde, un ihracatı ancak T.M.O.'nin un ihracatı işine bizzat el atması ile gerçekleştirilebilir.

e. Sebze ve Meyve İşleme Sanayii

Her türlü meyve ve sebzenin bolca yetiştirildiği ülkemizde bu ürünlerin işlenmesi, büyük bir potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır. Değişik iklim koşullarına sahip ülkemizde meyve ve sebze üretiminin yüksek olması bu sanayi sektörünü geliştirmiştir. Tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde ve saklanmasında konserve sanayiinin büyük yeri vardır. Ekonomik koşullar ailede hazır gıdaların tüketimini arttırmış, buna bağlı olarak da üretici firmalar bu yöne eğilerek daha

fazla üretim yapma çabasına girmişlerdir.

Gıda sanayimiz içerisinde %15'lik bir paya sahip olan bu sektör hammadde, ambalaj, kalite, kredi ve pazarlama konularındaki bazı problemlerini hallettiği ölçüde gerek yurtiçi ihtiyacın karşılanmasında ve gerekse ihracatta gelişme sağlayacaktır.

Hammaddenin temininde karşılaşılan güçlüklerin ortadan kaldırılması (istenilen evsaf ve miktarda kaliteli ürün temini) amacıyla kaliteli tohum, fide ve fidan temin edilerek sözleşmeli üretime gidilmesi, hem ürün yetiştiricileri, hem de sanayi sektörü için önemli bir aşamadır. Sanayi sektörünün bu konuya eğilmesi, yeterli ve kaliteli ürün sağlayacak şekilde üretimini planlaması ve düşük kapasite ile çalışmayı önlemesi, üreticilerin karşı karşıya bulunduğu pek çok sorunun ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağı gibi daha fazla ihracat yapılmasına ve yurtiçi tüketimin arttırılmasına da sebep olacaktır.

Yurtiçi ve yurtdışı talebi iyi inceleyerek en uygun ambalajın tesbiti ürünlerin pazarlanması açısından çok önemlidir. Ambalaj konusu çözülmeden konservecilikte başarılı olunamayacağı bilinmelidir.

Kaliteli konserve üretimi için kaliteli hammadde esastır. Bu bakımdan hammaddenin cinsi, olgunluğu çok önemlidir. Kaliteli hammaddenin en iyi şekilde işlenerek ambalajlanıp saklanması ve tüketime sunulması iyi yetişmiş teknik elemana ve tesisin teknolojik seviyesine bağlıdır. Bu nedenle piyasada belli alışılmış markalara rağbet edilmektedir.

Bu sanayi dalında üretim yılın muayyen birkaç ayında belirli kampanya döneminde yapılmaktadır. Bu nedenle ürünlerin ambalaj ve depolama sorunu büyüktür. Mamüllerin tüketiciye arzı ise uzun zaman istemektedir. Bu iş ise büyük finansman olanaklarına bağlıdır. Sektörün kredi ve finansman sorunları mamüllerin maliyetini etkilemekte ve tüketicilere intikalinde pahalılıktan şikayet edilmektedir.

f. Bitkisel Yağ Sanayii

Türkiye'de gerek ham yağ, gerek rafine likit yağ ve gerekse margarin üretim kapasiteleri tüketim taleplerinin çok üstündedir. Diğer bir yönden durumu istikbale yönelik olarak düşüncecek olursak, mevcut margarin piyasası için %1.5-2.0, likit rafine yağ sektörü için %3-4'lük büyüme hızları bu atıl kapasiteyi kolayca absorbe edecek durumda değildir. Durum böyle iken; kamu eliyle ve kamu desteğiyle yeni kapasiteler yaratılmaya devam edildiği gözlenmektedir. Bu durum, sektörde atıl kapasite oranını giderek arttırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucunda, bu sektörde faaliyet gösteren bazı küçük işletmelerin kapanması kaçınılmaz olacaktır.

Öte yandan, son beş-altı yıldan beri Türkiye'ye devamlı nebati yağ ithal edilmektedir. İki yıl evveline kadar 250.000 tona kadar yükselen bu ithalat özellikle bu yıl bir azalma gösterecektir. Memleketimizde hirbit tipi ayçiçeği ekimin yaygınlaştırılması, ayrıca artan oranlarda soya dikiminin yapılması dolayısıyla

memleketin yağ ithali gittikçe azalmaktadır. Örneğin, bu yıl ayçiçek rekoltesi- nin 850.000 ton civarında olacağı varsayımından hareket edilirse, yalnız ayçiçek yağı üretiminde geçen yıla nazaran takriben 65.000 ton bir farklılık olacaktır. Ayçiçek üretimini hibrid tohumluk kullanma yolu ile geliştirme projesi 2-3 yıl içinde Türkiye'yi nebati yağ ithal eden bir ülke halinden, başlangıçta kendi ken- dine yeterli, bihahare ihraç eden bir ülke durumuna getirecektir.

Geçmişteki yağ sıkıntısının tekrarlanmaması için 1986-1987 sezonunda da yak- laşık 165.000 ton ham yağ ithal edilmesi gerekecektir. Dünya yemeklik yağ fiyat- larının en düşük düzeyde seyrettiği ve daha azalan oranlar dahilinde bu durumun gelecek sezonda da devam edeceği tahmin edildiğinden şu andaki stoklara ve bek- lenen yüksek rekolteye aldanmayıp yağ ithalatını durduran indirekt önlemler alın- maması gerekir. Ancak bu ithalatın bütün sezona yayılarak halen uygulanmakta o- lan fon miktarının çok sıkı gözden geçirilmesi, ülkemizdeki ham yağ üreticileri- ni mağdur etmeyecek şekilde yapılmasının sağlanması gerekmektedir. Diğer taraf- tan, margarin sanayiinde, bugün dünya piyasalarında değeri yüksek olan ayçiçek yağının ihracı ve yerine daha ucuz olan palm yağının ikamesi ile ülkenin net dö- viz dengesinde pozitif bir değer oluşturulması da imkan dahilindedir.

Türkiye yağ sanayiinin en önemli sorunu hammadde yetersizliği olduğu halde bunun tamamen aksine hareket edilerek yeni yatırımlarla ihtiyacımızın bir misli kapasiteler yaratılması sorunların kaynağını oluşturmıştır. Ancak %30 kapasite kullanabilen bu sektörde haliyle işletme maliyetleri yükselmiş ve kıt olan ham- maddeye de yüksek fiyatlar ödenerek Türk Yağ Sektörü Dünya piyasalarından kopmuş- tur.

Oysa bunun tam tersi yapılmalı, yani yeterli ve kaliteli tohum üretimi teş- vik edilmelidir. Nitekim, hükümetin konuya böyle yaklaştığı ve son iki yılda bu konuda çok olumlu neticelerin alındığı memnuniyetle görülmektedir.

Hemen hemen aynı alana ekilen ayçiçeği tohumundan yaklaşık %30 daha fazla ürün alınması atılan adımın doğruluğunu kanıtlaması bakımından önemsenmeli, an- cak olumsuz hava koşulları da dikkate alınarak daha kararlı adımlar atılmasına vesile teşkil etmelidir.

Amaç Türkiye'nin yağ ithalatını durdurması değil, Avrupa'nın bir numaralı yağ ihracatçısı olmasıdır. Çünkü, bu potansiyel ülkemizde mevcuttur. Türk yağ sektörü Dünya fiyatlarıyla başabaş hammadde bulabilirse, gerek kalite gerek ma- liyet itibarıyla önemli rekabet avantajına sahiptir.

Türkiye, ayrıca 1980 yılından itibaren artan oranlarda margarin ihracatına başlamıştır.

Ancak, 1984 yılında 48.000 tonları bulan ihracat rakamı 1985 yılında gerek vergi iadelerinin azalması, gerekse Rusya gibi bazı önemli pazarlardaki kayıplar nedeni ile %50'lere varan bir küçülme göstermiştir.

Gerek margarin sanayiinde, gerekse likid yağ sanayiindeki atıl kapasitenin çalıştırılması, gerekse istikbalde 3-4 yıl sonra olabilecek yağ fazlalığının de- ğerlendirilmesi için ihracat zorunlu bir keyfiyettir.

Ihracatın tohum veya ham yağ yerine margarin veya rafine likit yağ olarak yapılması katkı değerini arttıracaktır.

2) Yem Sanayii

Ülkemizde yem sanayii son yıllarda büyük bir gelişme göstermiş ve toplam 166 yem fabrikasının yem üretimi, 1985 yılında, 1984'e göre yüzde 41.6 oranında artarak 2 milyon 983 bin tona yükselmiştir. Üretimin yüzde 60.5'ini büyükbaş hayvan, yüzde 39.5'ini ise kanatlı hayvan yemi oluşturmaktadır. Toplam üretimde kamu sektörü yüzde 80'lik bir paya sahiptir.

Hızla gelişen yem sanayiinin başta gelen sorunları, yeterli miktarda hammadde temin edilememesi ve hammadde fiyatlarında mevsim itibariyle görülen dalgalanmalardır.

Yeterli miktarda kaliteli hammaddenin temin edilememesi, üstün kaliteli yem üretimini baltalamakta, bu da doğal olarak hayvanlarda verim düşüklüğüne sebep olmaktadır.

Hayvanlarda beklenen verimin alınabilmesi, iyi kaliteli yemlerle mümkün olacağından, karma yemlerde kalite ve normlara uygunluk önemli bir unsurdur. 1734 sayılı Yem Kanunu ve buna göre çıkarılmış bulunan Yem Yönetmeliği, Yem Sanayiini üretim ve mamül kalitesi bakımından sıkı bir denetime tabi tutmuş, yem fabrikalarına Tarım, Orman ve Köyşleri Bakanlığı'nın tesbit ettiği normlara uygun karma yem üretme zorunluluğu getirmiştir. Ancak, yem sanayii bu şekilde sıkı bir denetime tabi tutulurken, yem hammaddelerinde standart ve kalite açısından böyle bir denetimin bulunmaması, yem üretimini olumsuz yönde etkilemekte ve yem üretiminde kalite ve normları tutturmayı güçleştirmektedir.

Bu sorun, özellikle yem sanayiinin en önemli hammaddelerini oluşturan kepek, yağlı tohum küspeleri, et-kemik ve balık ununda açıkça görülmektedir.

Yem sanayiinin önemli sorunlarından biri de finansman sorunudur.

Sektörde faaliyet gösteren şirketlerin tamamına yakını sermaye yetersizliği içindedir.

Üretimde kullanılan yüzde 40'a yakın hammaddenin (buğday, arpa, kepek, küspeler) Sezonluk alım durumunun enflasyonist etkilere çok açık olması, stok maliyetini, dolayısıyla finansman ihtiyacını arttırmaktadır. Sektörün üretim maliyeti içinde en büyük etken de budur. Günlük hammadde mübayaası ve üretime yönelik çalışma, gerekli hammaddenin teminini zorlaştırmakta, ikame artarken üretim kalitesini etkilemektedir. Kalite düşmesine rağmen enflasyonist etkiyle maliyet de artmakta, dolayısıyla kullanım azalmakta, pahalı kesif yem kullanımına rağmen düşük verim alınmaktadır.

Genellikle atıl kapasite ile çalışılması ve yoğun rekabet, yem fabrikalarının düşük kar hadleriyle çalışmasına yol açmakta, bu da vadeli satış ve belli dönemlerde hammadde temini zorunluluğunun yüklediği mali külfetlerle bir araya gelince önemli finansman sıkıntılarına yol açmaktadır.

Yem sanayiinin önündeki hammadde sorunlarının çözümü için öncelikle yeterli miktarda hammadde üretiminin teşvik edilmesi, mevsimlik dalgalanmalardan fazlasıyla etkilenen hammaddelerin belli fiyatlardan ve zamanında temini için devletin ve ilgili kooperatif ve birliklerin çaba göstermesi zorunludur.

- Önemli yem hammaddeleri olan soya, ayçiçeği, mısır ve arpa üretimlerinde geçmiş yıllarda bazı darboğazlar olmuşsa da üretimin desteklenmesi ve iyi tohum kullanılması nedeniyle 1985 yılında bu ürünlerde büyük artış sağlanmıştır. Ancak bu artışın sürekli olabilmesi için alınmış ve alınacak teşvik tedbirlerinin ve tohum ıslah çalışmalarının devam ettirilmesi yararlı olacaktır.

- Gerek T.M.O.'nun, gerekse yağlı tohumların alınması ve işlenmesi ile görevli Kooperatif ve Birliklerin, yem sanayiinin hammaddesini oluşturan arpa, mısır ve yağlı tohumlar ile küspenin aşırı fiyat hareketlerinden korunması ve zamanında temin edilerek yem fabrikalarına teslimi için gerekli dağıtım ve fiyat politikaları oluşturmaları, yem sanayiinin gelişmesine büyük katkıda bulunacaktır.

- T.M.O'nun, geçmiş yıllarda olduğu gibi, iç ve dış piyasalardan arpa ve mısır temin ederek yem fabrikalarına satması uygulamasının devam ettirilmesi, son yıllarda büyük bir gelişme kaydetmiş olan ayçiçek tohumu ıslahı ve soya fasülyesi ekimi ile soya küspesinin hammadde olarak kullanılması çabalarının sürdürülmesi gereklidir.

- Yem fiyatlarında 1985 yılı başından beri uygulanan yüzde 20 oranındaki sübvansiyon, yem sanayiine nefes aldirmiş, yem üretim ve tüketimini arttırmıştır. Yem sanayiinin gelişmesi ve hayvancılığı olumlu yönde etkilemesi için bu sübvansiyonun devamı zorunludur.

- Hammaddenin aşırı fiyat dalgalanmalarından korunması ve istikrarlı fiyatlarla temini için devletin ve Kooperatifler ile Birliklerin gerekli tedarik ve dağıtım politikaları izlemeleri, hammadde temininden doğan finansman sorununun çözümüne olumlu katkılarda bulunacaktır.

3) İçki Sanayii

Hammadesi tarımdan gelen veya genellikle tüketim malı üreten sanayii sektörü içerisinde gıda sanayiinden sonra, içki sanayii ele alınmıştır. Bu sektörde, özel sektör ile birlikte kamu kuruluşlarının da üretim faaliyetlerinde bulundukları düşük alkollü içkiler (şarap ve bira gibi) sanayii, yalnız Tekel'in faaliyet sahasına giren yüksek alkollü (rakı, votka, likör, viski, kanyak ve cin gibi) içkiler sanayii ve tümü özel sektör elinde gelişmiş kolalı, meyveli ve sade gazozlar gibi serinletici içkiler sanayii alt sektörleri yer almaktadır. Düşük alkollü içkilerden bira üretim ve tüketimi son yıllarda hızlı bir artış içerisinde bulunmuş, buna karşılık şarapçılığımızda aynı ölçüde gelişmeye rastlanmamış, yüksek alkollü içkilerde ise talebe bağlı olarak üretimde plan hedefleri aşılmış, kolalı, meyveli ve sade gazoz üretimleri de talebe bağlı olarak artmıştır.

Türkiye'de bira sanayiinde yaklaşık 70.000 ton arpa kullanılmaktadır. Arpa dan sonra önemli ana hammadde şerbetçi otudur.

Şarapçılık sektörünün başta gelen sorunları hammadde, ambalaj malzemesi ve vergi sorunlarıdır.

- Şarapçılık sektörü, üretimin hammaddesi olan üzümü teminde, gerek nitelik, gerek nicelik bakımından zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar memleketimizde bağcılığa gerekli ağırlık verilmemesinden oluşmaktadır.

Memleketimizin bağ bölgelerinin büyük bir kısmı filoksera ve mildiu parazitleri nedeniyle tahrip olmaktadır.

Herne kadar, bazı bölgelerde bu parazitlere karşı mücadele yapılmakta ise de, memleket çapında yeterli değildir.

Memleket bağlarının kurtarılması için geniş kapsamlı bir mücadele ve bağcılarını teşvik edecek devlet desteği gereklidir.

- Sektör ambalaj malzemesinin, bilhassa şişe ve mantarın niteliği nedeniyle de zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bu malzemelerin standartlara tam uymamaları nedeniyle lüzumsuz firelere ve ya mal bozukluklarına neden olmaktadır.

Bu malzemelerin üretimlerinin standartlara uygunluğunun yakından takip edilmesi gereklidir.

- Sektör üretiminden alınan Ek Vergi, bütün şarap türlerinde %15 olmasına karşın, tabii köpüklü şarapta %100'e çıkmaktadır. Bu çok yüksek vergi memleketimizde tabii şampanya üretimini baltalamakta ve sektörümüzü suni köpüklü şarap üretimine yönlendirmektedir. Memlekette tabii köpüklü şarapçılığın gelişmesi için %100 alınan bu verginin normal bir seviyeye indirilmesi şarttır.

BÖLÜM III

TARIMA DAYALI SANAYIİN GENEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Önceki bölümde çeşitli sorunlarla yüzyüze bulunan Tarıma Dayalı Sanayi Dallarını ele alınarak bu sorunların çözümü için alınması gereken tedbirler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ise Tarıma Dayalı Sanayi, tarımsal ürün planlaması, tarım örgütü, tarım teknolojisi, tohumculuk ve diğer tarımsal girdilere ilişkin daha genel düzeydeki sorunları ele alınacak ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

Ülkemizin tarımdan beklediği çok önemli fonksiyonlar vardır. Bunlar, tarımın yurtiçi gıda talebini karşılaması, hatta bir fazlalık yaratarak ihracat kapasitesini arttırması, sanayi girdi talebini karşılaması ve bu yolla katma değer oluşumuna temel teşkil etmesi ve nihayet artan istihdam talebinin bir kısmını karşılamasıdır. Bu çok önemli hayati rollere sahip bulunan tarım sektörünün, bu günkü yapısıyla, kamu müdahalesi olmadan bu beklentilere cevap vermesi güçtür. Ancak kamu müdahalesi, geçmişte yapıldığı gibi, sadece taban fiyatları ve sübvansiyonlardan oluşan dar anlamda bir destekleme politikasından ibaret görülmemelidir. Tarım sektörü daha rasyonel bir destekleme politikasına ihtiyaç duymaktadır.

Tarım sektörünün büyüme hızına fon yaratması, net döviz katkısı ve istihdam katkısı olarak özetlenebilecek olan fonksiyonlarının sağlıklı işleyebilmesi için tarımsal destekleme politikasının aşağıdaki amaçları gerçekleştirmesi gerekir:

- Tarımsal üretimde aşırı dalgalanmaları ve fiyat istikrarsızlıklarını önlemek,
- Üreticiye makul bir gelir transferi sağlamak,
- Tarımsal üretimi büyüme hedeflerine uygun şekilde arttırmak,
- Tarımsal ürünlerde dünya pazarlarında rekabet gücü oluşturmak.

Bu amaçlara uygun bir politikanın oluşturulmasında aşağıdaki noktalara önem verilmesi zorunludur.

1) Üretim Yapısı

Bugüne kadar ülkemizde alışlagelmiş tarım ürünlerinin ve TDS ürünlerinin üretimine önem verilmiş, tüketim fazlası olan miktar ise ihraç edilmek istenmiştir.

Böylece plansız olarak yapılan üretim sonucu, bazı yıllar üretim fazlası çıkmakta ve fiyatlar düşmekte, bazı yıllar ise üretim az olmakta ve fiyatlar tırmanmaktadır. Bunun sonucunda yüksek fiyatla girilen dış piyasada satış yapma şansımız azalmaktadır.

Mamulün üretim planlamasını ele alırken hammaddenin üretim planlamasına da aynı şekilde önem verilmelidir. Türkiye'de bilhassa entansif tarımın uygulandığı sahalarda çiftçi nüfusu yoğundur ve arazi küçük parçalara bölünmüştür. Nüfus artışı ve cari veraset kanunları neticesinde bu bölünme gittikçe artmaktadır. (Toprak reformunda da tarımda çalışan nüfusun fazla oluşu ve arazi yetersizliği nedenleriyle bir çiftçiye verilecek miktar büyük tutulmamıştır). Halbuki üretimde işçiliğin azaltılarak maliyetin düşürülmesi, büyük işletmeler halinde ziraatın mekanize edilmesi ile olur. Teknik tarımın uygulanmasında tarlaların küçük parçalar halinde dağınık oluşu, arzulanan bir şekil değildir (Bu sorunun Türkiye'ye uygun bir şekilde uygulanacak kooperatifleşme ile çözülmesi mümkün olabilir).

Rasyonel bir tarımsal destekleme politikasının öncelikle üretim ve tarımsal işletme yapısını geliştirmeyi amaçlaması gerekir. Bu geliştirme;

- Parçalanmış toprakların optimum işletme ölçeğine uygun olması,
- Kullanılmayan toprakların vergileme ve/veya etkin bir kiralama ile işletmeye açılması ve
- İki ürün alma uygulaması ve nadasın kaldırılması yoluyla sağlanmalıdır.

2) Girdilere İlişkin Sorunlar

a. Tarım Örgütü:

Tarıma dayalı sanayilerin bol, kaliteli ve ucuz hammadde sağlamaları için öncelikle yeterli tarım teşkilatı kurmaları zorunludur. Birçok gıda kuruluşu yeterli ve yetenekli elemana sahip olmadığı için daima kapasite altı çalışmakta ve hammadde sıkıntısı çekmektedir. Bu durum fabrikanın rölantide çalışmasından da öte, hem mamül madde kaybına ve hem de en azından kurulu bir çarkın yavaş dönmesi sebebiyle milli servet kaybına yol açmaktadır.

Hammadde sıkıntısı çekmeyen veya az çeken TDS tesislerinin hepsinde güçlü tarım grupları mevcuttur. Sağlıklı bir hammadde tedarik planlaması yapmayan, bunun için de yeterli bir örgütlenmeyi oluşturamayan işletmelerin çeşitli tedarik sorunlarıyla karşılaşacakları kesindir.

Yeterli sözleşmeli üretim yapabilen TDS tesisleri iyi çalışan tarım gruplarına sahipse sevkiyatlarını da iyi ayarlayabilmekte, günlük ihtiyaç kadar tesellüm yapılarak mahsül taze olarak işlenmektedir. Bu bakımdan hem çiftçinin tarımsal eğitimi yönünden ve hem de sanayi kuruluşunun hammadde gereksinmesini yeterli düzeyde sağlayabilmek yönünden güçlü ve imkana sahip tarım grupları kurmak bir zorunluluk olmaktadır.

b. Sözleşmeli Yetiştiricilik Uygulaması:

Sözleşmeli yetiştiriciliği ülkemizde ilk uygulayan müessese Türkiye Şeker

Fabrikaları Anonim Şirketi'dir. 1968 yılına kadar bu tür hammadde temini yoluna gıda sanayiinde başvurulmamıştır. Bu tarihe kadar fabrikalar işleyeceği mahsulü serbest piyasadan, hallerden ve küçük çiftçilerden tedarik yolunu seçmişlerdir. Bu tür çalışma ile istikrarlı fiyattan yeterli ve kaliteli hammadde temini mümkün olmaz. Çiftçiler ekecekleri mahsulün çeşit ve miktarını bir sene önceki fiyatları göz önünde bulundurarak tayin ve tesbit ederler. Bu yüzden de ekseriya aldırırlar. Bir yıl önce karlı fiyat bulan ürünleri tercih ederek fazla ekim yaptıklarından ertesi yıl bu mahsulün piyasaya arzı artar, fiyatlar düşer. Aksine fiyatı düşük olan ürünlerin de ekimi az yapıldığından bunların istihsalı azalır, fiyatları anormal seviyede yükselir. TDS işletmeleri fiyat dalgalanmaları karşısında uygun bir çalışma düzeyine giremezler. Hammadde fiyatlarının yüksek olduğu yıllarda tedarik sorunları ve mali yönden sıkıntılarla karşılaşırırlar. Bu mahzurları bertaraf ederek emniyetle yeterli ana hammadelerini temin gayesi ile 1968 yılından sonra işletmeye açılan modern kuruluşlar serbest piyasadan ürün mübayaa etme yerine sözleşmeli ve kontrollü mahsul yetiştirme yolunu tercih etmişler ve bunun tahakkuku için bünyelerinde ziraat teşkilatı kurmuşlardır.

Türkiye şartlarında bir çok mıntikalarda çiftçinin ürün istihsalinde zirai eğitime ihtiyacı vardır. Hammadde temini ile uğraşan bu teşkilat aynı zamanda bu görevi de yerine getirir. Sözleşmeli ve kontrollü yetiştiriciliğin yaygınlaşmasının hem işletmelere, hem de çiftçilere birçok faydalar sağlayacağı açıktır.

c. Adaptasyon Kabiliyeti Yüksek Tohum Kullanımı:

"İyi tohumdan iyi kalite ve iyi verim" tarımsal hammadde yetiştiriciliğinde en önemli unsurdur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989); "Tarım Hedefleri" başlığı altındaki 288 maddede ve "İlkeler ve Politikalar" başlığı altındaki 239/10 maddede tohumculuğun önemi belirtilerek, tohumculuk endüstrisinin kurulacağı ve bu konudaki yatırımlar için teknoloji ithalinin ve yabancı sermaye girişinin teşvik edileceği belirtilmiştir.

Hükümet, bu doğrultuda 1985 yılında yayınladığı Tohumculuğun Teşviki Hakkında Karar ile, tohumculuk ve diğer üretim girdileri için T.C. Ziraat Bankası tarafından kredi verilmesini ve bu kredilere tohumluk kredisi faiz hadlerinin uygulanmasını hükme bağlamıştır.

Hükümetin tohum konusundaki isabetli karar ve uygulamaları, bu konuda yılların oluşturduğu bir kemikleşmeyi kırarak önemli bir yenilik ve dinamizmin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ancak uygulamada ortaya çıkan bazı sorunların da giderilmesi gerekir. Daha önemlisi, başlangıçta ithal veya lisans yoluyla üretim şeklinde yürütülen tohumculuğun "araştırma" faaliyetleri teşvik edilerek daha sağlam bir zemine oturması sağlanmalıdır.

Uygulamadaki sorunların başta geleni sertifikasız tohumluk ticaretidir. Herne kadar 308 sayılı "Tohumluk Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun" bu konuda yasaklama ve ceza hükümleri getirmekte ise de, uygulamada bu yasakların çokça çiğnendiği gözlenmektedir. Bu kanunda caydırıcı önlemlerin (ceza, el koyma, ticaret belgesinin geri alınması vb) bugünkü şartlara göre yeniden düzen-

lenmesi yerinde olacaktır. Ayrıca üreticilere yoğun bir yayım kampanyasıyla sertifikalı tohumluğun yararları anlatılmalı ve tohumluk alırken sertifika belgesini isteme alışkanlığı kazandırılmalıdır. Yeterli miktarda sertifikalı tohumluk üretimi yaygınlaşmadığı sürece sertifikasız tohumluk ticaretinin ve kullanımının önlenmesindeki zorluk devam edecektir.

Ayrıca sertifikasyon işlemlerinin daha hızlı ve sağlıklı yürütülmesi gerekir. Aksamadan yapılması çok önemli olan sertifikasyon işlerinde 3 temel sorun göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi yeterli sayıda eğitilmiş eleman bulunmamasıdır. İkincisi hizmetin parçalı olması ve tek bir teşkilat tarafından yürütülmesi, üçüncüsü ise böyle bir teşkilatın yeterli alet, ekipman ve alt yapıya henüz kavuşmamış olmasıdır.

Tohumculukta araştırma faaliyetleri büyük bir önem taşır. Bakanlık araştırma enstitüleri temel araştırmalara, özel tohumculuk kuruluşları ise uygulama ile ilgili araştırma ve islah çalışmalarına yönlendirilmeli ve teşvik edilmelidir.

Ayrıca devletin kurumlarını en kısa zamanda tohumculuk satış faaliyetinden ayırarak değerli imkan ve elemanlarını eğitimde kullanması gerekir.

d. Araştırma, Mücadele ve Islah Kuruluşları:

Araştırma, mücadele ve islah kuruluşlarının yeni cinsler geliştirme ve bunların bölgesel adaptasyonu, çıkan hastalıkları teşhis ile kontrolü için yapılması gereken hususlarda fabrikaları ve üreticiyi uyarıcı görev yapmada önder olmaları gerekmektedir.

e. Teknolojik Gelişmelerin İzlenmesi:

Her geçen sene değişiklik arz eden tüketici istekleri bu sanayide hammadde yönünden yeni gelişmeleri yakından takip etmeyi zorunlu kılmaktadır. Sanayi işçi ücretlerinin yüksekliği yanında tarımsal işçi ücretlerinin de son derece artması mekanik tarıma yönelmeyi zorunlu kılmaktadır. Bugün artık bir çok memlekette ekinlerden hasada kadar tarım makinelaşmıştır. Memleketimizde de bu sanayi kolunun çok yakın gelecekte yüksek hammadde fiyatları ile karşılaşabilmesini nisbeten önleyebilecek husus, tarımda mekanizasyonu yaygınlaştırmak olmalıdır. Bu durum çok yakın bir gelecekte giderek büyük bir ihtiyaç haline gelecektir. Dolayısıyla bu gerçekler karşısında tarımı bizden son derece ileri olan Batı memleketlerindeki gelişmeleri çok yakından takip etmemiz gerekir.

Değişen tüketici istekleri ve artan maliyetler karşısında maliyet azaltıcı önlemlerin ve yeni buluşların takibi ile bunların memleketimize tatbik imkanlarının araştırılmasında lisan bilen elemanlar yönünden sanayi kuruluşları tarım gruplarını takviye etmelidirler. Devlet de ilgili kuruluşları ile bu müesseselere yardımcı olmalıdır. Her konuda olduğu gibi tarımda mekanizasyonda da devletin gücü ve desteği sanayi kuruluşlarına önder olmalıdır. Genel olarak hasat işçiliği, total işçilik giderlerinin yarısından fazlasını tutar. Bunun önemini kavramış ve bu mevzuda ileri gitmiş Batı memleketlerinde mesela İtalya, Fransa ve Portekiz'de devlet hasat demonstrasyonları yapmakta, mekanizasyonu yaygın hale getirmeye büyük gayret sarfetmektedir.

3) Genel Sorunlar

a. Enerji, Su, Yakıt:

Elektrik enerjisi, su ve yakıt, gıda sanayiinde maliyete ikinci derecede etki yapan faktörler olmasına karşın bilhassa şehir dışına kurulan TDS tesisleri için önemli yatırım kolları olmakta ve maliyeti etkilemektedirler. Fabrikalarımız münferiden suyu kuyulardan veya nehirlerden pompalayarak temin etmekte, ayrıca elektrik temini için havalı hat ve transformatör istasyonları kurmak zorunda kalmaktadırlar. Bazı gıda fabrikaları da imkanlarını zorlayarak jeneratör almaktadırlar. Bu ise hem yatırım, hem de yakıt olarak döviz kaybına neden olmaktadır.

Tarıma dayalı sanayi ürünlerinin işlenmesinde, hammaddenin bozulmaması açısından elektrik enerjisinin kesintisiz olarak devam etmesi çok önemlidir. Bu noktayı dikkate alarak, özellikle ihracat potansiyeli bulunan ve bu yönde faal olan fabrikalarımızın elektrik enerjisi ihtiyacını karşılamak için işletmelerin yaptırmak zorunda kalacakları havalı hatların finansmanında devlet tarafından özel teşvik tedbirleri konulmalı ve bu yatırımlar özendirilmelidir.

b. Organizasyon:

Yurdumuzda özellikle ihracata yönelik çalışmada bulunan gıda sanayii dalındaki firmalarımızın birbirleri ile haberli olarak çalışmaları gerekmektedir. TDS tesisleri dış piyasanın mevcut sene içinde ihtiyaç duyacağı ürün miktarı, rakip ülke üreticilerinin durumu gibi verilere göre ortak bir hareket tarzı ortaya konmalı ve malın alıcısı olan ülkede memleketimiz ürünlerinin aranılır hale getirilmesi için ortak bir strateji tespit etmelidir.

Üretimden başlayarak tüketiciye kadar toplama, tasnif, ambalaj, kontrol, muhafaza, taşıma, finansman, iç ve dış pazarlama gibi faaliyetler, bugün çeşitli Bakanlıkların ve kuruluşların yetki ve sorumluluk sınırları içinde bulunmaktadır. Gelişmiş bir çok ülkenin hemen hepsinde tarım ürünlerinin pazarlanması için ortak çıkabilecek bütün sorunları çözen tek bir kuruluş bulunmaktadır.

Memleketimizde de, gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında ürünlerimize olan talebi karşılamada düzeni sağlamak, ihracatçılarımızın kendi aralarındaki rekabeti önlemek, pazar araştırması, reklam ve haberleşme gibi masraflı faaliyetlerin yükünü hafifletmek bakımından gıda sanayii ürünleri pazarlamasında faaliyet gösteren özel ve tüzel kişilerin, üretim düzeyinde kooperatif üst birlikleri, bordlar halinde ve özel sektörün, çok ortaklı anonim şirketler şeklinde organize olmaları ve bu kuruluşların bütün pazarlama faaliyetlerinde sorumlu ve yetkili tek bir merkezi örgütte birleşmeleri gereklidir.

4) Yeni Kurulacak TDS Tesisleri İçin Öneriler

TDS dalında geçmişte kurulmuş olan bazı fabrikaların geçirmiş oldukları tecrübeler değerlendirilerek, yeni kurulacak fabrikaların yerinin titizlikle seçil-

miş olmasına dikkat edilmelidir.

Fabrikaların hammadde kaynağına yakın olmalarına ve bölgedeki hammaddenin söz konusu fabrikanın ihtiyacını karşılayıp karşılamayacağına bakılmalıdır.

Hammadde kaynağına uzak yerde kurulu olan fabrikalar, hammadde temin ve taşıma zorunluluğu ile karşılaşılır, uzak mesafelerden hammaddenin taşınması, malın kalitesini bozduğu gibi fire nispetini ve maliyetini arttırır. Fabrikaların kurulduğu çevrede hammaddenin üretime yeterli miktarda olmaması da yatırımların atıl kalmasına neden olur. Yeterli hammadde kaynağına sahip olmadan çalışan fabrikalar, düzenli çalışan diğer kuruluşların da faaliyetini aksatır, dış piyasa ile rekabet ve ihracat olanağını tehlikeye sokarlar. Bu nedenlerle gelişmiş memleketlerde olduğu gibi ülkemizde de fabrikaların yerlerinin seçimine özel bir ihmam göstermek gerekir.

5) İhracata Yönelik Pazarlama Faaliyeti

Kalite bakımından aranılır hale gelen ve ihracat potansiyeli bulunan TDS ürünlerimizin dış pazarlarda rekabet şansını kaybetmemesi için aşağıdaki noktalara önem verilmesi gerekir kanısındayız.

a. Pazar Araştırması:

Yurdumuzda bilhassa ihracata yeni başlayan kuruluşlar daha önce bir pazar etüdü yapmadan, alıcı taleplerinin ne olduğunu, rakip ülkelerin o pazara ne kadar ve nasıl mal gönderdiğini incelemeyen sevkıyata girişmekte, başarılı bir ihracat için gerekli faktörleri dikkate almamaktadırlar. Kesin bir rekabetle karşı karşıya olan ihracatçılarımızın ithalatçı ülkenin üretim, tüketim ve ithalat durumunu, tercih ettiği çeşit, kalite özelliklerini, standardizasyon ve ambalaj tiplerini, o ülkeye en uygun ihracat dönemini ve ülkenin o ürünle ilgili gıda tüzüğünü, ithalat mevzuatını ve alış şartlarını incelemesi gereklidir.

İhracat sektörleri arasında talep açısından en çok değişiklik gösteren piyasa yaş meyve ve sebze piyasasıdır. Bu talep değişmelerinin sürekli izlenmesi ve arzın ona göre ayarlanması gerekmektedir.

Dış pazar araştırmasını iç pazar araştırması tamamlar. İhracı düşünülen ürünün, memleket içinde nereden, ne zaman, ne miktarda ve hangi fiyattan temin edilebileceğinin bilinmesi gerekir.

Türkiye'de TDS ile ilgili pazar araştırması konusundaki çalışmalar oldukça yenidir. Genellikle pek yaygın ve derinliğine çalışmalar yapılmamaktadır.

b. Tanıtım:

Günümüzde "satış geliştirme" olarak tanımlanan ve ihracatın çok önemli bir bölümünü teşkil eden faaliyetin ana amacı ihracat malının tanıtılmasıdır.

TDS ürünleri ihracatında ileri gitmiş ülkelerde özellikle tanıtma ve propaganda amacıyla çeşitli merkezlerde bürolar kurulmakta, reklam kampanyaları yürü-

tılmaktadır. Fuarlara katılmak, ithalatçı temsilcilikleri ile yakın ilişkiler kurarak davet etmek, broşür, basın, radyo, TV ile o ülkedeki tüketiciye ürünü tanıtmak ihracatı arttırmanın etkin yollarından biridir.

Diğer ülkelerde bu faaliyetler devletin önderliği ve katkısıyla yapılmaktadır. Ancak yurdumuzda ihracat mallarının dış piyasalara tanıtılması ihracatçıların kişisel çabalarıyla olmakta, bu da çok masraflı olduğundan genellikle tanıtma faaliyetimiz gelirli birkaç dergiye reklam vermekten veya nadiren uluslararası fuarlara katılmaktan ödeye geçmemektedir.

c. Haberleşme:

TDS ürünleri ihracatında dış ve iç piyasanın sürekli izlenmesi çok önemlidir. İç piyasa açısından ürünün temin edilmesi, pazara hazırlanması, nakliyesi, kontrol ve gümrük işlemlerinin izlenmesi vb faaliyetlerin yerine getirilmesi, dış piyasa bakımından ise fiyat hareketleri, rakiplerin ürün arz miktar ve fiyatı, gönderilen malın takibi, dış piyasadan gelecek yeni taleplerin bilinmesinde haberleşmenin önemi açıktır. Ancak bu konuya yurdumuzda gereken önem verilmemekte, telgraf, telefon ve teleks gibi haberleşme yöntemlerinin yetersizliği büyük aksaklıklara neden olmaktadır. Bu sorunların en kısa zamanda çözümlenmesi gerekmektedir.

d) Ambalajlama:

Kalite olarak dış piyasanın aradığı evsafa üretilen TDS ürünlerimizin bozulmadan ihraç edilebilmeleri, büyük ölçüde ambalajlamaya bağlıdır. Ambalaj türü, aynı zamanda malın alıcılarına cazip gelecek, rekabet şansı yaratacak biçimde olmalıdır. Bu nedenle gıda sanayii ile uğraşan firma temsilcilerimizin, devamlı olarak dış piyasalarda yeni ortaya çıkan genel kabul görmüş ambalaj türlerini tespit etmeleri ve devletimiz tarafından ambalaj malzemesi ithaline tanınan kolaylık ve teşviklerden istifade ederek dış piyasaya hitap edebilecek şekilde ürünlerini ambalajlamalıdır.

6) AET Üyeliği

Gıda Sanayii dalında rakip üretici ülkelerden, İtalya, Yunanistan gibi bu konuda gelişmiş ülkeler, dahil oldukları AET'den bu malları ile ilgili özel teşvik almakta ve bu sayede ihracat ürünlerimize rakip olarak önemli bir avantaj sağlamış olmaktadır.

Bunun yanı sıra AET ülkeleri, birbirlerinden ithal edecekleri mallara özel indirimli gümrük tarifesi uygulamakta, bu da topluluk dışı bir ülkenin Ortak Pazar ülkelerine mal satması şansını önemli ölçüde azaltmaktadır.

Bu nedenlerle ülkemizin bu safhada AET ile yapacağı ikili anlaşmalar ile ürünlerimize özel indirimli gümrük tarifesi uygulanmasına çalışılmalı, uzun vadede ise AET'ye tam üyelik sağlanarak diğer teşviklerden memleketimizin de istifadesi amaçlanmalıdır.

GELİŞMİŞ ÜLKELERDE SÜT SÜBVANSİYONU

1980'lere gelinceye kadar, Yeni Zelanda dışında süt sektörünü sübvansiyone etmeyen bir tek gelişmiş batı ülkesi gösterilemez. 20 nci yüzyılın başlarına kadar uzanan sübvansiyon sistemi o kadar başarılı olmuştur ki tüm bu gelişmiş ülkeler son yıllarda ters sübvansiyon uygulama yoluna girmek ,sureti ile süt üretimlerini kısıtlamak zorunda kalmışlardır.

Aşağıdaki bilgiler OECD'nin 1983'de yayınlanan "Positive Adjustment Policies in the Dairy Sector, OECD, Paris, 1983" başlıklı incelemesinden alınmıştır.

1. Avustralya :

Bu ülke iç pazar süt fiyatlarını ihrac fiyatlarının üzerinde belirle-
mekte ve ihracatta oluşan kârları süt müstahsillerine iade etmektedir.

2. Japonya :

Burada süt ve ürünleri "muayyen ürünler" ve "spesifik ürünler" adı altında iki gruba ayrılmış ve her bir gruba uygulanacak fiyatlar belirlenmiştir. "Spesifik ürün" üreten tesislere sütünü bu ürünler için belirlenen "stabilizasyon fiyatı" dan satan müstahsilin eline geçen gelir "garanti fiyat"ın altında ise devlet aradaki farkı sübvansiyone etmektedir. 1982'de sübvansiyon oranı, "garanti fiyat"ın %27'sini bulmakta idi.

3. A.B.D.

"Parite fiyat" sistemi ile müstahsile, 1910-14 dönemindeki satın alma gücünün %80-90'ının sağlanması öngörülmektedir. 1986'ya kadar bu sistem ile likid dışı kullanıma giden süt'e baz "parite fiyat", diğer tercihlili kullanımlara kayan sütlere ise bu baz parite fiyatının üstünde bir fiyat uygulanmıştır. Commodity Credit Corporation (CCC) tereyağı, peynir ve yağsız süt tozu gibi uzun ömürlü malları alıp stoklamak suretiyle müstahsilin eline geçen paranın bu bazın altına düşmesini engellemek ile yükümlüdür. 1985 için baz destekleme fiyatı 28.8 cent, buna karşın

likid'e gidecek süt fiyatı ise 30.4 cent olmuştur. Baz fiyatın giderek azaltılmasına rağmen genel işletme koşullarının giderek düzelmesi sayesinde üretimdeki artış o denli olmuştur ki 1986 yılında hayvanların süt üretimi dışında bırakılmaları amacı ile üretimden çekilen beher inek başına 1.200 dolar verilmesine karar verilmiş ve bunun için 1.8 milyar dolarlık bir tahsisat ayrılmıştır.

4. Kanada :

Baz fiyatın 35.7 Kanada centi olduğu Kanada'da devlet sübvansiyonu 6 centi aşmaktadır.

5. Ortak Pazar Ülkeleri :

Ana politika, süt müstahsillerinin çoğunluğuna elverişli bir gelirin sağlanmasına yöneliktir. Bu amaç ile süt için hedef fiyat, tereyağı, süt tozu ve bazı spesifik bölgesel peynirler için de müdahale fiyatı tespit edilmektedir. Bu politika sayesinde bu ülkelerde süt üretimi, ihtiyacı fazlası ile aşmış ve bunun üzerine 1977'nin sonlarından itibaren kademeli bir prelevman sistemi geliştirilerek kotalanan miktarı aşan üretimin ciddi bir şekilde cezalandırılması yoluna gidilmiştir.

6. Norveç :

Tarımsal geliri endüstriyel gelire esitlemek amacı ile bu ülkede; Genel bir sübvansiyona ek olarak üretim birimlerinin küçüklüğüne, coğrafi konuma, sürüdeki hayvan sayısına, sevk edilen mesafelere, kullanılan yeme bağlı sübvansiyonlar da verilmektedir.

7. Finlandiya :

Bu ülkede süt, tarımsal sektörün %43'ünü oluşturur ve hayatî bir önem taşır. Bu nedenle süt politikası ülkenin temel politikalarından biridir.

Burada,

- Belirli bir miktara kadar baz bir fiyat, üzerindeki miktarlar için daha düşük bir fiyat uygulanır, ayrıca;

- Uzaklığa bağılı bir teslimat primi, dağınlıklığa bağılı bir taşıma primi, kuzey bölümlerde sürü büyüklüğünü teşvik için sürü primi ve kreması çekilen yağsız sütün hayvan yemi olarak kullanılmak üzere müstahsile iadesinde özel indirim verilir.

8. İsviçre :

Tarımsal politikanın temel amacı, tarımsal ürünlere verilecek fiyatın üretim giderlerini karşılamasını sağlamak ve tarımsal sektör gelirlerini kalifiye işçi gelir düzeyine getirmektir. Bu amaç ile "baz fiyat" tesbit edilir. İçme sütünün fiyatı bu baz fiyatın üstünde olmak kaydı ile pazarda serbestçe belirlenir.

Sütün çok büyük bir bölümünü kullanan peynir sektörü ise tüm peynircilerin üye oldukları "Union Suisse du Fromage" tarafından tesbit edilir ve bu birlik tüm üretimi almak, dağıtmak ve ihraç etmek görevini yüklenmiştir. Bu faaliyetlerden oluşan kârlara ek olarak süt ve ürünleri ithalatından alınan vergilerden oluşan fonlar, merkezî hükümetten sağlanan fonlar ile birlikte tüketici fiyatı ile bu fiyatlar arasındaki farkı kapatmaya harcanır. 1981-82 döneminde bu harcama 610 milyon İsviçre Frankı olmuş ve bu meblağın 410 milyonu federal hükümetten geri kalanı ise birliğin faaliyetlerinden sağlanmıştır.